

RECENZIE

K E I S E R, G.: *KATYŇ. STÁTNÍ ZLOČIN – STÁTNÍ TAJEMSTVÍ.* Brno : Centa, 2003, 399 s. (prel.: René J. Tesař).

Na našom trhu sa, medzi inými, objavila aj ďalšia zaujímavá publikácia s témou druhej svetovej vojny, konkrétne páľčivej katynskej aféry. Aj v tomto prípade je slovenský čitateľ odkázaný na český preklad, ako to už pri tematike vojnového obdobia býva takmer pravidlom. Nemecký autor Gerd Kaiser sa podujal rozšíriť dlhý rad publikácií, ktoré na tému katynského masakru vyšli v posledných rokoch vo svete, ale najmä v Poľsku. Práve pre Poliakov sa Katyň stala symbolom ohromného národného i ľudského poníženia, priam národnou traumou, zťažujúcou jeho vzťahy s východným susedom dodnes. Navyše, na pol storočia sa stala úplným tabu. Heslo „Katyň“ vymizlo z príručiek a encyklopédií. Ani názvy troch zajateckých táborov s poľskými dôstojníkmi – Starobielsk, Ostaškov a Kozelsk sa nemohli vôbec spomínať.

Ako je známe, v Katyni sa našli mŕtvolý zajatcov iba z prvého tábora Kozelsk (250 km jv. od Smolenska) v počte vyše 4 100. Pozostatky zajatcov zo zvyšných táborov v Starobielsku a Ostaškove boli odkryté až v roku 1991 v Charkove, resp. v Mednoje pri Tveri. V Kozelsku a Starobielsku bolo spolu 8 300 dôstojníkov, v Ostaškove 4 000 dôstojníkov a poddôstojníkov polície.

Katyň sa však stala najznámejším popravisom a akoby symbolicky dodnes zastrešuje najväčší zločin, aký bol v dejinách európskych vojen na zajatcoch spáchaný.

Katyň bola balvanom, ktorý pred sebou tlačil niekoľko rokov aj reformátor Gorbačov. Ten ešte v máji 1989 popieral nielen sovietsku zodpovednosť za ňu, ale vôbec existenciu tajných dodatkov k Ribbentrop-Molotovovmu paktu z augusta 1939. Už o pol roka neskôr, v decembri uvedeného roku 1989, ich však sovietsky parlament priznal (s. 17).

Politika sa dlhé roky odrážala aj v historiografii. Nielen v tej našej jestvuje dodnes veľký nepomer medzi zmapovanými a všeobecne známymi zločinnými nacistickej politiky a naopak nespracovanosťou témy sovietskych (najmä vojnových) zločinov. Zahmlievanie roly a správania sa Sovietskeho zväzu počas druhej svetovej vojny bolo len dôsledkom konštelácie medzinárodnej politiky v povojnovom svete. ZSSR bol hlavným víťazom vojny, jeho predstavitelia operovali – a dodnes operujú – s miliónmi obetí, ktoré táto krajina utrpela po roku 1941. Z tohto všetko zakrývajúceho klišé sa stal akoby štít voči každému pokusu o kritiku sovietskej politiky počas vojny. Dlhé desaťročia nebolo možné rolu tohto štátu objektívne hodnotiť. Tento stav však pretrváva čiastočne dodnes. Aj dnes sme napr. svedkami mediálnej ľúlosti nad obeťami holokaustu, avšak obeť rovnako hroznej boľševickej totality sa pripomínajú oveľa skromnejšie, hoci počty obetí sa tu rovnako rátať v miliónových cifrách.

Nepomer medzi znalosťou i mierou spoločenského odsúdenia (resp. neodsúdenia) oboch režimov je však sčasti pochopiteľný. Kým s nacizmom sa Európa veľmi razantne vyrovnala hneď po jeho porážke v roku 1945, v prípade boľševizmu však k takejto radikálnej očiste nedošlo nikdy. Zatiaľ čo Nemci dnes spomínajú na obdobie nacizmu len ako na nočnú moru, väčšina Rusov je na svoje obdobie boľševizmu hrdá. Nemecko o všetky svoje územné zisky počas nacistickej vlády prišlo, Sovietskemu zväzu však ostali. Práve expanzívne snahy viedli sovietsku vládu k invázii do Poľska v roku 1939. Táto však bola veľmi šikovne prezentovaná ako úsilie „ochrániť“ poľský národ pred nešťastnou vojnou, do ktorej ho uvrhli jeho šialení vodcovia“ (s. 18). Takže nie Hitler bol vinníkom napadnutia Poľska, ale jeho vlastná vláda... Už o pár

dní mohli obyvatelia Sovietskeho zväzu obsadeného územia spoznať „Pax Sovieticus“. Okupačný teror, zatýkanie a odvliekanie podozrivých. Pôvodné obyvateľstvo poľských území – bez ohľadu na nacionálnu príslušnosť – totiž okupačná moc apriori pokladala za nespoľahlivé a označovala ako „zapidniky“. Týchto „zapidnikov“ bolo do leta 1941 deportovaných vyše milióna! (s. 37). Sovietski vojaci, prekvapení z voľne dostupných potravín na území „fašistického“ Poľska tieto totálne vyrabovali, takže na najzákladnejšie potraviny muselo obyvateľstvo čakať v kilometrových radoch (s. 19). Poľské samosprávne orgány boli rozpustené, poľský národný majetok „poštátnený“, poľština nahradená ruštinou. Faktom však ostáva aj kruté prenasledovanie poľských komunistov, paradoxne rovnaké zo strany nemeckých nacistov, ako aj sovietskych bolševikov. Počas teroru v 30. rokoch z takmer 4 tisícok poľských komunistov v sovietskej emigrácii prežila len stovka... (s. 31). Nakoniec bola Komunistická strana Poľska v ZSSR v auguste 1938 definitívne rozpustená.

Po nemecko-sovietskej okupácii Poľska sa dostala do sovietskeho zajatia aj časť dôstojníckeho zboru poľskej armády. (V jeseni 1939 mala poľská armáda asi 20 tisíc aktívnych a 60 tisíc záložných dôstojníkov.) Poľská exilová vláda spolu s dôstojníkmi Armie Krajowej pátrala po svojich zajatých dôstojníkoch už od 1940 roku. Nikdy sa jej však nepodarilo získať ani len jediný dôkaz o mieste ich možného pobytu. Jej úsilie komplikovala o. i. aj skutočnosť, že ZSSR, na rozdiel od Nemecka, neposkytoval zoznamy svojich zajatcov ani Červenému krížu. Pripomeňme, že Sovietsky zväz nepodpísal Ženevské či Haagske vojnové konvencie, preto ich ani v praxi nebral na zreteľ. Doslovne sa to konštatovalo aj v jednom z nariadení pre náčelníka starobielskeho tábora z novembra 1939: „Ženevská konvencia... nepatrí medzi dokumenty, ktorými by ste sa mali riadiť vo svojej praktickej práci...“ (s. 55).

Ani po zmene medzinárodných pomerov v lete 1941 sa situácia v pátraní nezmenila. Hoci z „fašistickej“ Veľkej Británie sa stal razom sovietsky spojenec a zmenila sa aj dikcia smerom k Poľsku (koncom júla bola podpísaná dokonca poľsko-sovietska zmluva zakotvujúca o. i. amnestovanie všetkých zajatých Poliakov v ZSSR), dôstojníkov stále nebolo. Neobjavili sa ani po 14. auguste, keď bola podpísaná vzájomná vojenská dohoda predpokladajúca vytvorenie poľskej armády v ZSSR (s. 105). Najvyšší predstavitelia exilového Poľska nespočítateľne veľakrát interpelovali sovietske miesta ohľadom svojich ofíciov. Odpovede sovietskej strany však možno zhrnúť do štyroch slov: nejasné, neurčité, protirečivé a smiešne (s. 107). Tak napr. jednou z odpovedí bolo, že boli prepustení, inokedy že sú v Mandžusku alebo dokonca za polárnym kruhom, kam sa nedá dostať kvôli mrazu. Dokonca aj na diplomatickú otázku britskej vlády z novembra 1941 Molotov klamal, keď odpovedal, že „*všetci zajatci sú voľní*“ (s. 112). Otázka nezvestných sa však v tom čase na medzinárodné fórum nedostala – ostala iba dvojstrannou záležitosťou medzi Poľskom a ZSSR.

Na zajatých Poliakov sa hľadalo ako na triednych nepriateľov č. 1. Pre Stalina a NKVD boli totiž poľskí dôstojníci iba nástrojom nenávidených anglo-francúzskych kapitalistov (s. 54). A pre takých existovala v krajine robotníkov a roľníkov len jediná cesta – na popravisko. Začiatkom apríla 1940 boli všetky tri tábory – Ostaškov, Starobielsk i Kozelsk rozpustené. 5. marca predložil ľudový komisár vnútra L. Berija Stalinovi, ako aj najvyššiemu vedeniu VKS(b) správu, kde sa o. i. konštatovalo, že v zajateckých táboroch na západnej Ukrajine a v Bielorusku je takmer 15-tisíc poľských dôstojníkov, príslušníkov bývalej armády, polície či špiónáže, „všetko zaprisáhlých nepriateľov sovietskej moci, naplnených nenávisťou voči sovietskemu poriadku“ (s. 64). Pre týchto treba vraj použiť najvyšší trest – zastrelením.

Už počas vojny sa často kládla otázka, prečo Nemci nevyrukovali s takými „senzačnými“ odhaleniami už skôr, keď mali smolenskú oblasť pod kontrolou už od leta 1941, ale až vtedy, keď im tieklo do topánok? Kaiser nenecháva nijako otvorenú ani túto otázku. V katynskom lese sa od jesene 1941 nachádzalo veliteľstvo *Spravodajského pluku 537*. O zahrabaných mŕtvolách v poľských dôstojníckych uniformách sa dozvedali od miestnych obyvateľov jeho príslušníci už v priebehu roku 1942. Veliteľ jednotky F. Ahrens však týmto správam dlhší čas

nevenoval pozornosť. Až vo februári 1943 o odkrytých hrobách referoval lekárskej službe skupiny armád *Stred*. Od začiatku apríla museli skupiny sovietskych zajatcov, ako aj miestnych mužov, hroby odokrývať. Naskytl sa im príšerný obraz: v pieskovej pôde sa ukazovali celé rady zlepených mŕtvol, vrstva za vrstvou, jedna vedľa druhej, ale všetky dolu tvárou. Prerazené čeluste a vpichy od štvorhranných sovietskych bajonetov svedčili o tom, že mnohí sa popravne bránili (s. 129). 13. apríla 1943 o 15.15 h sa teda mohla vypustiť ohromujúca správa nemeckej propagandy: Pri Smolensku boli nájdené hroby 10 000 poľských dôstojníkov! Sovietska strana zareagovala až o dva dni. Hrubými výrazmi obvinila Nemcov zo lži a nálezy vyhlásila za archeologické vykopávky. Ba dokonca reálny počet mŕtvol v katynskom lese strojnásobila, zo 4 na 11 tisíc. Prečo? Aby takto zabránila ďalším špekuláciám o osude zvyšných nezvestných Poliakov (s. 145). V katynskom lese v roku 1943 v skutočnosti ležali „len“ štyri tisícky mŕtvol, zajatci z Ostaškova a Starobielska boli totiž postrieľaní vo väznicích NKVD a pochovaní na celkom iných miestach. A reakcia Poliakov? „Väčšina si zločin takýchto rozmerov nedokázala predstaviť“ (s. 138).

Ba dokonca aj nadnárodný Červený kríž sa po vyhrážkach Sovietov od celej akcie hneď 20. apríla 1943 dištancoval a strčil hlavu do piesku (s. 163). Namiesto ospravedlnenia zasykala bolševická propaganda svet svojimi klamstvami a najmä útokmi na poľskú vládu, ktorú obvinila z dohody s Hitlerom. Následné prerušenie diplomatických stykov malo zo strany Sovietov jasný cieľ: izolovať a oslabiť poľskú vládu, a tak si zlepšiť postavenie pri znovurozdelení povojnovej Európy, najmä poľských východných území.

Neuveriteľná arogancia Sovietov pokračovala aj v nasledujúcich mesiacoch. V jeseni 1943 po obsadení smolenskej oblasti bola na priamy príkaz „generalissima“ zostavená tzv. Burdenkova komisia, ktorá „zistila“, že Poliaci boli postrieľaní až po príchode nemeckých vojsk v jeseni 1941 čím „fašistickí okupanti dôsledne naplnili svoju politiku vyhladzovania slovanských národov“ (s. 170). V januári 1944 NKVD zaranžovala pre skupinu zahraničných novinárov nové, na tento účel špeciálne pripravené hroby, do ktorých vložila vopred vybrané mŕtvoly (s. 158). Tieto sa ukazovali ako príklad nacistického zverstva. Aby cynizmus nebolo dosť, Sovieti so svojou lžou vyrukovali aj na Norimberskom procese. To však bolo priveľa aj pre západných Spojencov, takže do súdneho rozsudku sa táto klauzula nakoniec nedostala (s. 178).

Popieračský postoj ZSSR je každopádne sčasti pochopiteľný, avšak smutnejším sa stal postoj Západu. Veľká Británia a USA – sa už v čase odhodenia incidentu postavili na stranu stroju vražd. Dôvod – obava z narušenia spojeneckých vzťahov. Churchill, kedysi známy svojimi antikomunistickými postojmi, razantne zmenil tón: Premiérovi W. Sikorskému cynicky odkázal, aby nechal vec na pokoji, lebo „mŕtvych aj tak k životu neprebudí“ (s. 167). Pravda a morálka ustúpila – po koľký raz v dejinách už – politickým cieľom. Kaiser to vyslovil inak: „Moc bez morálky triumfovala“ (s. 183). Poliaci tento postoj Západu celkom oprávne pokladali za zradu.

Otázne však je, prečo sa Západ nezaujímal o pravdu po skončení vojny, v čase mieru? Ešte aj v 70. rokoch, keď v Londýne skupinka aktivistov odhalila katynským obetiam pomník, britská vláda dala ruky demonštratívne od akcie preč.

Autor sa v knihe krátko dotýka aj osudov niektorých členov medzinárodnej komisie, skúmajúcej koncom apríla 1943 masové hroby pri Smolensku. Títo sa takisto stali terčom mimoriadne ostrých útokov ZSSR. Kaiser však ich odbornú kompetentnosť ani politický profil nijako nespochybňuje. Práve naopak, viacerí členovia komisie, napriek tomu, že pochádzali z okupovaných či spojeneckých krajín Veľkonemeckej ríše, mali kontakty na antifašistické hnutia vo svojich krajinách (s. 256). Dánsky súdny lekár Helgen Tramsen bol dokonca priamo členom odbojového hnutia (s. 261). Za svoj principiálny postoj v roku 1943 si po vojne mnoho vytrpeli. Profesor Hájek v Prahe prišiel o svoje miesto na katedre, profesor Miloslavič musel emigrovať zo Záhrebu, prof. Orsos z Maďarska. (Dr. Šubíkovi v roku 1945 len včas-

ný útek za hranice zachránil život pred odvečením NKVD – pozn. M. L.) Švajčiarsky profesor Naville však aj v roku 1945 verejne odmietol akýkoľvek nátlak voči komisii. Odmenu za tento jeho principiálny postoj bolo, že nebol pripustený ako svedok na Norimberský proces (s. 181).

Pre čitateľa nepochybne jednou z najzaujímavejších pasáží je aj politická aktualizácia problematiky v poľsko-ruských vzťahoch posledných rokov. Autor uvádza viacero dôkazov, že súčasne postkomunistické Rusko sa s ňou zďaleka nevyrovňalo. Tak napr., keď v auguste 1991 robila poľská strana vykopávky v obci Mednoj pri Tveri, už v prvý deň sa na miesto vykopávok dostavil okresný náčelník KGB a pokúšal sa vedcov z miesta vyhnúť (s. 150). Napriek všetkým prekážkam bol však výskum nakoniec úspešne ukončený. Ani tým sa však diplomatická dráma nekončila. Keď poľská strana ústami najvyšších predstaviteľov v roku 1992 žiadala archívne dokumenty o prípade, v máji sa jej dostalo odpovede, že „v Stalinovom archíve sú len maličkosti“. Až keď prezident Walesa vyhlásil, že Poľsko dá prípad na medzinárodný súd, dôležité dokumenty sa zrazu veľmi rýchlo našli (s. 300). Aj napriek oficiálnemu politickému doznaniam v Rusku jestvujú tendencie celú tragédiu spochybňovať alebo zľahčovať. Napr. v roku 1995 vyšla v Moskve kniha J. Muchina, ktorá zodpovednosť za vraždu zvažuje fakticky na samotných poľských dôstojníkov (s. 337). Takéto hlasy vôbec nie sú výnimočné. Dlhoročný šéfredaktor odborného časopisu *Vojenno-istoričeskij žurnal* gen. V. Filatov v roku 1997 označuje tvrdenia o sovietskej zodpovednosti za vraždu ako „*goebelsovskú propagandu*“ (s. 337). Aj desaťročie po páde komunizmu, v roku 1999, sa ruská strana zdráhala označiť vpád do Poľska v septembri 1939 za agresiu (s. 19). A dodajme len, súčasné putinovské Rusko vonkoncom nie je naklonené slobodnému výskumu zahraničných historikov v krajine...

400-stranová publikácia G. Kaisera má trocha netradičnú formu. Pozostáva z troch základných častí: necelú polovicu rozsahu publikácie tvorí vlastná, textová časť (s. 1-183). Druhá časť s rozsahom vyše sto strán (184-301) vyplňajú publikované dokumenty. Zvyšok knihy (s. 302-374) tvoria portréty osobností nejakým spôsobom spojené s tragédiou, ako aj chronologický prehľad jednotlivých udalostí týkajúcich sa problematiky od roku 1939 až do súčasnosti. Ako istú prílohu pridal prekladateľ svoj doslov spolu s krátkou reflexiou katynskej problematiky v dobovej protektorátnej tlači. Veľmi vhodnou súčasťou diela je aj menný register.

Napriek všetkým pozitívam, ktoré kniha prináša, ako aj nesporným ambíciám autora, treba jej vytknúť niekoľko drobných nedostatkov. Zdá sa, že autor je až príliš úzko upätý na samotné udalosti v Katyni, čím môže čitateľ čiastočne prehliadnúť širšie súvislosti stalinského teroru. Postrieľanie poľských dôstojníkov bolo totiž len jedným z celého radu excesov, ktorých sa sovietsky režim dopúšťal kontinuálne od roku 1917. Obdobie vojny nevynímajúc, skôr naopak: po roku 1939 zločinnosť bolševického režimu naberala v zmenenej medzinárodnej konštelácii nový dych. Mnohé z nich však autor nespomína, alebo len akoby úchytkom: či už ide o zločinný spôsob vedenia vojny, používanie zakázaných foriem a metód boja, masové vraždy zajatých Nemcov (do roku 1943 bola väčšina nemeckých zajatcov fyzicky likvidovaná), alebo o v našej krajine temer neznáme masakre politických väzňov v júni a v júli 1941, ktoré dosiahli počet takmer 30-tisíc, a ktoré sovietska propaganda takisto lživo pripísala nacistom.

Po formálnej stránke možno vytknúť nie práve šťastne zvolenú formu poznámkového aparátu. Uvádžanie citovaných mien autorov, ako aj čísel strán priamo do textu, a to v pomerne hustých intervaloch, pôsobí na čitateľa rušivo. Takýto spôsob citovania prameňov či literatúry je skôr vhodný pre nejaké učebné texty pre študentov prírodných vied, než pre populárno-vedeckú literatúru oblasti spoločenských vied.

Ako zaujímavosť zase možno spomenúť autorovu jedinú zmienku o slovenských reáliách. Tak napr. na s. 103 spomína slovenských vojakov ako súčasť pronemeckých „satelitných“ armád. Inak slovenského zástupcu v medzinárodnej lekárskej komisii prof. Dr. A. Šubika spo-

mína len jediný raz, a to nie v texte, ale v dokumente obsahujúcom menoslov členov komisie (s. 257).

Z hľadiska slovenského čitateľa, ktorý nie je vstave presne sledovať najnovší výskum problematiky, ťažko povedať, či kniha prináša fundamentálne nové poznatky. To je otázka skôr pre poľských odborníkov. Každopádne však kniha zaplňa veľkú medzeru, ktorá jestvuje na slovenskom knižnom trhu a v historiografii vôbec. Z tohto dôvodu ju možno čitateľovi len odporučiť. A tým optimistickejšie naladeným ostáva možno dúfať, že sa raz dočkáme odborného spracovania slovenských aspektov katynskej problematiky.

Martin Lacko

T Ö N S M E Y E R, T.: *DAS DRITTE REICH UND DIE SLOWAKEI. POLITISCHER ALLTAG ZWISCHEN KOOPERATION UND EIGENSINN*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2003, 387 s.

Pod tlakom politických udalostí vyhlásil slovenský parlament 14. marca 1939 štátnu nezávislosť Slovenska. O niekoľko dní neskôr nasledoval podpis ochrannej zmluvy medzi Bratislavou a Berlínom o hospodárskej a ekonomickej spolupráci. Slovensko sa stalo „štátom pod ochranou“ Nemeckej ríše v tej dobe určujúceho mocenského faktora v strednej Európe.

Táto základná politická konštelácia, spolu so silným nemeckým vplyvom na slovenské záležitosti mali za následok, že Slovenský štát sa v historiografii a v politike často prezentuje ako náhodný produkt a hračka národnosocialistickej veľmocenskej politiky. Politický charakter Slovenska v rokoch 1939 – 1945 sa aj v najnovších prácach často charakterizuje pojmami ako „vazalský štát“, „bábka“ alebo „vzorový satelit“. Nálepkovanie tohto druhu však bráni serióznemu a vecnému vedeckému vysporiadaniu sa s týmto komplexným historickým fenoménom.

Tatiana Tönsmejerová, vedecká pracovníčka Inštitútu dejín strednej a východnej Európy na Humboldt-Universität v Berlíne, odoláva pokušeniam tohto druhu. Nesnaží sa zodpovedných predstaviteľov usvedčiť ani ospravedlniť, ale analyzuje vývojové tendencie a vníma ich v celkovom európskom kontexte. Vo svojej metodicky presvedčivej dizertácii, opierajúcej sa o rozsiahly nemecký a slovenský pramenný materiál, smeruje svoju pozornosť na politickú každodennosť nemecko-slovenských vzťahov. V nich zohrávali nemeckí poradcovia kľúčovú úlohu. V jeseni roku 1940 bolo zhruba 70 osôb vyslaných do takmer všetkých oblastí slovenského verejného života, s cieľom podriadiť si centrálné slovenské inštitúcie a zaručiť včlenenie Slovenska do sféry nemeckého vplyvu. Autorka na jednej strane skúma, kto boli títo poradcovia, aké konkrétne ciele počas svojho pôsobenia na Slovensku sledovali a ako pri ich presadzovaní postupovali. Sleduje však aj problém, ako slovenskí činitelia reagovali na nemecké pokusy o zasahovanie, či dokázali prejavíť nesúhlas, či odpor, alebo poslušne spolupracovali. V úvode sa venuje závažnému aspektu, a síce, ako Slovensko vnímali rôzni nemeckí politickí predstavitelia. Prichádza pritom k záveru, že na nemeckej strane je oprávnené hovoriť o tradícii „nevnímania“ Slovenska, vo „svete“ Nemcov sa Slováci fakticky nevyskytovali. O Čechoch však prevládali negatívne stereotypy, čo bolo tou okolnosťou, ktorá veľkou mierou ovplyvnila postoj tretej ríše voči vyhláseniu nezávislého Slovenského štátu v marci 1939.

Autorka podrobne vykresľuje činnosť jednotlivých nemeckých poradcov na Slovensku v rezorte polície, národného hospodárstva, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, Slovenskej

národnej banky, ministerstva obrany, pri riešení „židovskej otázky“ a pri kontrole spoločenských organizácií masového charakteru. Úspešnosť poradcov v jednotlivých oblastiach bola pritom rozdielna. Tak napríklad pokus o „zglajchšaltovanie“ slovenskej polície stroskotal. Na druhej strane poradca pre oblasť „židovskej otázky“ Dieter Wisliceny podľa Tönsmejerovej nemusel slovenskú protizidovskú politiku iniciovať, ale len využil na Slovensku už existujúci „potenciál“ tak, že protizidovské opatrenia slovenskej vlády organizačne zosúladiť s nemeckými predstavami. Obzvlášť silný tlak sa však vyvíjal na Slovensko v oblasti vývozu a produkcie dreva. Manévrovací priestor slovenských činiteľov bol v tomto prípade veľmi obmedzený, nakoľko išlo o slovenské „zlato“ a bolo nevyhnutné splniť pokyny, ktoré vychádzali z potrieb nemeckého vojnového hospodárstva. Úspech činnosti nemeckých poradcov bol vo veľkej miere závislý od prístupu slovenských činiteľov k nemeckému „poradenstvu“, a tým aj možnosti ich ovplyvňovania. Popri predsedovi vlády Vojtechovi Tukovi, exponentovi pronemeckých kruhov na Slovensku, patril najmä minister vnútra Alexander Mach k tým slovenským politikom, ktorí najochotnejšie prijímali nemecké „rady“. Opačný postoj zaujímali prezident Jozef Tiso a minister hospodárstva Gejza Medrický, ktorý tvrdohlavo zotrúval v presvedčení o Slovensku ako o suverénnom štáte a dokázal šikovne využiť celý priestor „ihriška“ na to, aby obmedzil vplyv nemeckého poradcu Ericha Geberta pôsobiaceho pri ministerstve hospodárstva. S podobným úspechom odolávali Slováci požiadavkám nemeckého „berátera“ pre Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu vybudovať slovenský štát na národnosocialistických základoch.

Autorka dospela k niekoľkým pozoruhodným záverom. Sebakriticky v nich čiastočne revidovala aj svoje pôvodné hodnotenie Slovenskej republiky v otázke jej suverenity. V podstate tvrdí, že slovenskí predstavitelia neboli iba „prijímateľmi rozkazov“ Nemeckej ríše a priamymi realizátormi jej zámerov. V prípade prívržencov prezidenta Tisu, ku ktorým patrila väčšina slovenských výkonných elít, možno o ústretovosti, nie však o odovzadnosti, voči nemeckým požiadavkám hovoriť len v určitých konšteláciách. Ďalšou nosnou tézou je zistenie, že slovenskí politici boli voči výmene technického know-how úplne otvorení, ideologický transfer však rozhodne odmietali. Slovenskí činitelia vyvinuli v každodennom styku s nemeckými poradcami celý rad „opozičných praktík“ (Dissentstechniken), ako napr. predkladanie zavádzajúcich správ, neinformovanie poradcov, zdržovanie obchodovania alebo falšovanie štatistík. Pritom bolo neustále potrebné dbať na to, aby nedošlo k otvorenému konfliktu s Nemcami. Týmto spôsobom sa slovenskej vláde podarilo zablokovať najmä tie nemecké snahy, ktoré smerovali k zmene organizácie slovenskej spoločnosti, a tým i k jadrú slovenskej štátnosti.

Tieto rozmanité „opozično-sabotážne-disidentské praktiky“ (Dissentstechniken) sú podľa autorky dokladom existencie vyhraneneho vedomia vlastnej zvrchovanosti. Slovenskí predstavitelia vedeli využiť manévrovací priestor, čo na Slovensku, napriek ústupkom v oblasti hospodárstva, zbrojenia, armády a zahraničnej politiky, v porovnaní napríklad s juhovýchodnou Európou, viedlo k väčšej miere štátnej samostatnosti. Vďaka zisteniam vychádzajúcim zo štúdia činnosti ľudí každodennej politiky a vyhýbaniu sa nejasnému nálepkovaniu, ponúka práca Tatiany Tönsmejerovej podrobný pohľad na Slovenskú republiku zvnútra. Súčasne i podáva všeobecne platnú analýzu vzájomných vzťahov medzi štátmi, ktoré oscilovali medzi politickým tlakom, mocenskými zásahmi, spoluprácou a odporom. Jej práca si zaslúži širokú pozornosť.

ANOTÁCIE

GLOSÝ

RUNCIMAN, St.: PÁD CARIHRADU.
Praha : Nakladatelství Epoque, 2003, 224 s.

Anglický historik Steven Runciman v roku 1965 publikoval knihu o obliehaní a páde Carihradu roku 1453, ktorú české nakladateľstvo Epoque vydalo v preklade v minulom roku. O atraktivnosti témy a kvalite diela svedčí už samotná skutočnosť, že od prvého anglického vydania tejto publikácie uplynulo takmer štyridsať rokov a redakcia neváhala siahnúť po jej českom vydaní ani po takom dlhom čase. Je to signál, že záujem čitateľskej verejnosti o kľúčové udalosti svetových dejín je stále evidentný. Dramatické obdobie, ku ktorému sa daná téma viaže, bola predmetom viacerých diel svetovej literatúry, medzi inými, aj slávneho historického románu fínskeho spisovateľa Mika Waltariho *Pád Carihradu*, napísaný vo forme fiktívneho denníka.

Mohutnú fresku postupného úpadku Byzantskej ríše a definitívneho konca bývalej slávy Carihradu zachytil Runciman živým jazykom a podmanivým štýlom, pričom knihu nezaťažil zbytočnými faktmi. Konštatuje, že na širokom medzinárodnom politickom poli pád Carihradu neznamenal pre osmanských Turkov len získanie nového hlavného mesta a definitívny pád byzantského cisárstva, ale zaistil aj trvalosť európskeho panstva Osmanskej ríše, znamenal hlboký otras pre celý kresťanský svet, bezprostrednú tragédiu najmä pre Grékov a koniec byzantskej civilizácie. V tomto smere teda priniesol predel, resp. obrat v dejinách. Pád Carihradu bol poučný aj z iného hľadiska. Stal sa názorným príkladom nejednotnosti, egoizmu a nezájmu kresťanského sveta a zreteľne ukázal, ako málo sú ochotné tieto štáty bojovať za svoju vieru, pokiaľ nie sú ohrozené ich bezprostredné záujmy. Na druhej strane boj o Carihrad bol aj zvláštnou kapitolou hrdinstva, odvahy a obrany starých ideálov, vyznaním viery v silu člo-

veka a v jeho ušľachtilosť. To všetko nájdeme v panoramatickom obraze, ktorý nám priblížil St. Runciman vo svojej knihe. Opiera sa pritom nielen o historickú literatúru, predovšetkým anglosaskej proveniencie, ale aj o veľký počet súdobých svedectiev, o pramene grécke, slovanské, západné, predovšetkým talianske (čo je pochopiteľné, lebo na obrane Carihradu sa zúčastnili aj Benátčania a Janovčania) a, samozrejme, pramene turecké. Škoda, že pri ich využití prevzal aj niekoľko nepresností, z ktorých niektoré snáď sú na vrub českého vydavateľa (napr. nepresnosti okolo rodinných vzťahov Jána Huňadyho, Budapešť miesto Budín, Dardabeky miesto Dardanely, názvy na mape odlišné od textu a pod.). Odhliadnuc od týchto nepresností, kniha mimoriadne pútavo mapuje udalosti a súvislosti vedúce k tragédii Carihradu a cisárskeho rodu Palailogovcov.

Autor nás v úvodných kapitolách sprevádza byzantskými dejinami posledných troch storočí pred jeho pádom, križiackymi výpravami, svetskými i cirkevnými spormi prebiehajúcimi v atmosfére hmotného úpadku. Zároveň sleduje históriu rastu moci osmanských Turkov. V ďalších kapitolách vykresľuje pomery na byzantskom cisárskom dvore po smrti cisára Manuela II., Jána VIII. a nástup Konštantína na trón a podrobne sleduje pomery v protihlhom tábore po nástupe sultána Mehmeda II. na turecký trón. Vydarene podáva povahové črty oboch týchto panovníkov a hodnotí tímy ich poradcov. Venuje samostatnú kapitolu pomerom v kresťanskom tábore, postojom pápeža a svetských panovníkov k tureckej hrozbe a úsiliu Konštantína získať pomoc od kresťanských krajín proti tureckému ohrozeniu.

Ďalšie časti knihy sú venované prípravám Osmanov na obliehanie, samotnému obliehaniu múrov a nadľudskému úsiliu obrancov Carihradu odraziť tento útok. Tieto kapitoly

tvoria jadro práce a sú napísané skutočne pútavo, so zmyslom pre detaily. Čítajú sa jedným dychom a dokazujú, že je možné napísať aj prácu odborného charakteru tak, že si ju radi prečítajú aj tí, pre ktorých hodiny dejpisu boli voľakedy skôr utrpením. Autor podrobne sleduje jednotlivé fázy obliehania, stratu Zlatého Rohu, posledné dni obľahnutého mesta, nesplnené nádeje, odriekanie i hrdinstvá mužov, žien i detí uzavretých medzi múrmi mesta, záverečné boje a pád mesta. Venuje samostatnú časť aj osudu porazených a ohlasu pádu Carihradu v Európe. Hodnotí dôsledky tejto udalosti a načrtáva ďalšie územné zisky Mehmeda II. Dobyvateľa. Zvlášť posudzuje dôsledky tureckej expanzie pre slobodný grécky a celý ortodoxný svet na Balkáne. Stručne načrtáva životné osudy tých, ktorí prežili a v záverečných kapitolách klasifikuje hlavné historické pramene, ktoré použil pri svojej práci. V samostatnom celku sleduje osudy kresťanských kostolov v Carihrade po jeho obsadení Turkami.

Publikácia je vybavená troma mapkami, čiernobielymi ilustráciami a chronológiou najvýznamnejších udalostí z dejín Byzancie, osmanských, tureckých výbojov, islamu a kresťanstva. Je možné, že odborníka na byzantské dejiny táto publikácia niečím mimoriadne novým neprekvapí, ale pre bežného čitateľa, a to aj historika, je nesporne poučným čítaním.

V. Dangl

KOVAŘÍK, J.: NAPOLEONOVA TAŽENÍ III. PROTI VŠEM. SMOLENSK – BORODINO – BEREZINA – LÜTZEN – BUDYŠÍN – DRÁŽDANY. Třebíč : Akcent, 2004, 600 s.

„Ti, kteří neviděli císařovu slávu v letech 1810, 1811 a 1812, nikdy nepochopí, jakých výšín může moc jednoho člověka dosáhnout ... Uvěřili by ste, že to byl Bůh, že vdechoval život světu a kdyby snad naneštěstí zemřel, byl by to konec všeho ... Zdalo se, že něco podobného je proti přírodě a nikdo na to ani nepomyslel!“ Takto hned v úvode III. časti Kovaříkovéj ságy o Napoleonových ťaženiach zhrnuli atmosféru doby Erckmann a Chatrian.

Po piatich rokoch takmer nepretržitých vojen s Rakúskom, Ruskom a Pruskom konečne zavládol v Európe, pravda, s výnimkou Pyrenejského polostrova a svetových morí, vytúžený mier. Nik však vtedy ani len netušil, že bude trvať iba tri roky.

Idea cisára Francúzov o zjednotení Európy a myšlienka o znovuoobnovení ríše Karola Veľkého sa pomaly naplňala. Aspoň sa tak zdalo. Rovnako sa zdalo, že bude logicky nasledovať upevnenie moci, väzieb, vzťahov a že sa pomery budú stabilizovať. Nadradenosť Francúzov, ignorovanie myšlienky rovnosti, ktorá by dokázala zjednotiť Európu pod žezlom Bonapartovcov, a predovšetkým kontinentálna blokáda, však realizácii týchto plánov bránili. Nerovnoprávne postavenie budilo vo vazalských krajinách rozhorčenie a nenávisť k Francúzom. Rôzne nálady, či prejavy ich obyvateľstva, jasne naznačovali, že stačí málo, aby prípadné nepokoje a vzbury mohli prerásť do národnooslobodzovacieho boja. Systém kontinentálnej blokády navyše viedol k hospodárskej stagnácii, ktorá mala zákonitý odraz v poklese vnútorného obchodu, exportu, importu a prejavili sa následné zásobovacie problémy. Nerešpektovanie blokády zo strán viacerých európskych krajín, najmä však zo strany Ruska, postupne viedlo k ochladeniu „európskych vzťahov“, a keď zlyhal diplomatický nátlak, ostávala jediná možnosť – vojna.

Ozbrojený konflikt bol pre Napoleona vždy riešením, ktorému sa nijako nevyhýbal. Viera vo vlastného génia, svoju hviezdu na nebi, bohaté vojnové skúsenosti a v neposlednom rade i nepremožiteľnosť svojej Grande Armée, robili z vojny vždy silný tromf, ktorý cisár Francúzov neváhal vytiahnuť a v prírodnej chvíli aj využiť. Veď napokon nové ťaženie vždy oživilo hospodárstvo, vždy zabránilo stagnácii a kríze. Čo však bolo dôležitejšie, nové ťaženie spravidla zjednocovalo domáce obyvateľstvo a pozornosť obyvateľstva vazalských krajín, ktorým sa zvyklo hovoriť „spojenci“, odvracalo iným smerom. Každé ťaženie je však vždy iné a prináša so sebou neznámo! Autor končí úvodné slová svojej publikácie definovaním viacerých kľúčových otázok: „*Položil si cisár Francouzů otázku, co se*

stane, když nezvítězí? Připustil si vůbec, že se stavba Velkého císařství může zhroutit? Že pak vazalové ... začnou kolísat a měnit strany? Že ostatní národy sáhnou, podobně jako Španělé, po zbraních, aby nadvládu Francouzů svrhli? Že by pak mohl stát proti všem?“

Obsah Kovaříkovho predposledného zväzku štvordielneho projektu o Napoleonových ťaženíach dáva na uvedené otázky jasné odpovede a plne ich rozvíja v rámci jednotlivých vojnových kampaní. Z hľadiska vojensko-politického bolo podľa neho najdôležitejšie, že v kritických chvíľach roku 1812 v Napoleonovi prevážili rysy vojvodu nad prejavmi štátnika. Kniha *Proti všem* je farbistou históriou ťažení počas rokov 1812 – 1813, v ktorých Napoleon stále vyhrával bitky, avšak prehrával vojny. Víťazstvá pri Smolensku a Borodine ani triumfálny vstup do Moskvy neprinesli porážku Ruska a Napoleon sa nakoniec musel dať na ústup, ktorý sa zmenil na vojenskú katastrofu s nedorozumeniami politickými následkami. Na stranu Ruska sa postavilo Prusko a Švédsko, od Francúzov sa odťahovalo Rakúsko. Skôr ako sa mu podarilo na jar 1813 postaviť novú Grande Armée, dostal sa rusko-pruský nepriateľ až k Labe. Ich silám síce Napoleon zasadil porážky pri Lützene a Bautzene (Budyšine), zatlačil ich až k Odre, tieto víťazstvá však vinou nepočtetného jazdeckta nedokázal využiť a uzavrel prímerie. Keď uplynulo, vzrástli rady jeho protivníkov o Rakúsko a armády protinapoleonskej koalície začali Napoleona zvierat'. V bitke pri Drážďanoch síce opäť raz presvedčivo vyhral, avšak jeho veliteľia na iných bojiskách prehrávali. Cisár stratil strategickú iniciatívu. Na stranu jeho nepriateľov prešlo aj Bavorsko a nasledovať mali ďalší.

Udalosti, ktoré sa odohrali koncom roka 1812 a v priebehu roku 1813, boli na vojenské dianie najbohatšie počas celého obdobia napoleonských vojen. V rámci dvoch kampaní, tzv. ruskej a tzv. saskej (resp. nemeckej), sa odohralo nespočetné množstvo najrôznejších bojových stretnutí a potýčiek, veľkých i menších bitiek. Padlo mnoho vojakov i generálov. Autor približuje širokej verejnosti túto časť vojenskej histórie už tradične zaujímavým, čitateľsky veľmi atraktívnym,

spôsobom. Z nevyčísľiteľného množstva informácií, faktov, názorov, názvov a mien, precízne poskladal prehladnú mozaiku, v ktorej každá z častí do seba zapadá. Zásľuhu na tom bezpochyby má autorova schopnosť neprepadnúť prílišnému detailizovaniu a prehnanému popisu. Jeho rozprávanie sa nezakladá na podrobnej rekonštrukcii deja. Samotný detail už nie je cieľom, ale iba prostriedkom, ako dotvoriť jeho celkový obsah. Je to či už v záujme lepšej orientácie, alebo lepšieho pochopenia konkrétnych udalostí, najmä pokiaľ ide o ich priebeh a nadväznosť.

Kniha je koncepčne členená do šiestich kapitol. Prvé štyri tvoria „gro“ obsahovej náplne publikácie a v rámci viacerých podkapitol každá z nich zachytáva priebeh niekoľkých etáp vyššie zmienených kampaní. Prvá pod názvom *Pochod na Moskvu* zachytáva I. fázu, druhá pod názvom *Katastrofa v Rusku* zasa II. fázu ruského ťažení roku 1812. Už samotné názvy vystihujú ich podstatu. Prechod Nemenu, boje pri Ostrovne, Vitebsku, Smolensku, Valjutinej Gory, predohra pri Ševardine, či samotná bitka pri Borodine (resp. pod Moskvou), to všetko predchádzalo obsadeniu Moskvy. Následný tarutinský manéver, bitka pri Krásnom, najmä však legendárny prechod Berezy, už predznamenal neslávny odchod napoleonských vojsk z Ruska.

Štruktúrne podobné zloženie je i v nasledujúcich dvoch kapitolách, ktoré pod názvami *Lützen a Budyšin*, resp. *Tam a zpět* približujú I., resp. II. fázu saského ťažení roku 1813. Möckern, Weissenfels, už spomínaný Lützen a Bautzen, Drážďany, to sú názvy bitiek, ktoré vrátili cisára Napoleona „do hry“, avšak porážky jeho maršalov pri Gross-Beerene, Chlumci, Katzbachu a Dennewitz, veľkosť predošlých úspechov stierali. Čitateľ bude zrejme trochu zaskočený, že v tomto dieli nenájde Bitku národov. Nakoľko samotná téma niekoľkoňovej bitky pri Lipsku je nesmierne obsiahla, autor sa ju rozhodol zaradiť do záverečného štvrtého zväzku, čím predišiel nechcenému skráteniu opisu bitky, ako aj zbytočnému nárastu rozsahu knihy. Koniec-koncov kniha síce končí počiatkom októbra 1813, je to však obdobie strategického zvratu (t. j. Napoleonovej straty inicia-

tívy), v ktorom bola bitka pri Lipsku iba logickým dôsledkom.

Piata kapitola dopĺňa knihu z organizačného hľadiska a v jej pasážach čitateľ nájde informácie o štruktúre, organizácii a taktike niektorých bojujúcich armád. Tentoraz ide o armádu dánsku, taliansku, švédsku a varšavskú, z armád hlavných vojenských protagonistov je analyzovaná armáda pruského kráľovstva (v rokoch 1807 – 1815) a ruských cárov (v rokoch 1807 – 1914). Šiesta kapitola obsahuje autorské preklady rôznych dokumentov. Ide o preslávené Napoleonove bulletiny, ako i viaceré dôležité rozkazy, proklamácie a hlásenia zo strán oboch protivníkov.

A. Maskalík

FREDRICKSON, G. M.: RASISMUS – STRUČNÁ HISTORIE. Praha : Jiří Buchal – BB/art, 2003, 157 s.

Profesor histórie na Standfordskej univerzite a bývalý riaditeľ Výskumného ústavu komparatívnych štúdií rasy a etnicity, autor viacerých kníh o histórii rasovej ideológie George M. Fredrickson v monografii približuje históriu západného rasizmu od jeho nástupu v neskorom stredoveku až do súčasnosti. Predkladá ucelené porovnanie rasizmu založeného na farbe pleti v Amerike v devätnástom storočí a antisemitského rasizmu, ktorý sa objavil v Nemecku približne v tom istom čase. Na pozadí svetových historických udalostí prináša tiež analýzu vzostupu a pádu otvorených rasistických režimov v dvadsiatom storočí – rasovej segregácie na americkom Juhu, nacistického Nemecka a apartheidu v južnej Afrike. Práca je zároveň syntézou názorov a postojov prezentovaných odborníkmi vo významných historických prácach o rasových ideológiách.

Publikácia pozostáva z troch nosných kapitol, epilógu o rasizme na začiatku dvadsiateho prvého storočia, dodatku, rozsiahleho poznámkového aparátu a registra. Prvá kapitola pojednáva o prechode od stredovekej náboženskej netolerancie k rodiacemu sa rasizmu v epoche objavov a renesancie. Autor sa sú-

streďuje predovšetkým na Španielsko ako prvý veľký kolonizujúci národ a kolísku západného prístupu voči rasám. Aj vzostup diskriminácie moslimov a Židov a nerovnocenné zaobchádzanie s konvertovanými Židmi v Španielsku v pätnástom a šestnástom storočí ovplyvnili vývoj neskoršieho rasizmu. Španielsky prístup ku konvertitom vychádzal z predpokladu, že „Židia sú zlí nielen kvôli svojej viere, ale predovšetkým od prírody“, a tak sa cirkevná nenávisť transformovala do nenávisťi rasovej. Židov a Maurov Španieli považovali za problematických predovšetkým preto, lebo neverili, že ich môže konvertovanie prinútiť, aby sa vzdali svojej etnickej identity či hrdosti na svojich predkov. Na rozdiel od Židov a Maurov, predstaviteľov veľkých náboženstiev ohrozujúcich kresťanstvo starého sveta, domorodých obyvateľov kolonizovaného amerického kontinentu považovali buď za nevinné prírodné národy alebo za menejcenných ľudí. Indiáni boli teda diskriminovaní aj po prijatí krstu, diskriminácia bola však založená na kultúre, a nie na pôvode. Nárast náboženského rasizmu v pätnástom a šestnástom storočí sa rovnako dotkol Afričanov. Pohanský pôvod sa uvádzal aj ako právny dôvod otroctva. Podobne, ako v prípade antisemitizmu, spájanie náboženstva a rasy pripravilo pôdu na otvorenejší a autonómnejší rasizmus, ktorý nastúpil v nasledujúcich storočiach.

V druhej kapitole sa autor zaoberá vzostupom moderného rasizmu a jeho ideológií v osemnástom a devätnástom storočí – predovšetkým jeho dvoch hlavných variantov – belošskej nadradenosti založenej na farbe pleti a antisemitizmu. Dôležitou podmienkou nástupu moderného rasizmu, založeného na fyzickej typológii, boli vedecké myšlienkové prúdy osvietenstva. Rozvoj teórie, že existuje jediná celoeurópska či „biela“ rasa, však postupoval pomaly a vykryštalizoval sa až v osemnástom storočí. Základom negatívneho vnímania Neeurópanov a Židov v tomto období boli predovšetkým estetické predsudky, a nie nejednoznačné vedecké závery o ich intelektuálnych schopnostiach.

V období demokratických revolúcií v poslednej štvrtine osemnásteho storočia bola vážne spochybnená inštitúcia čierneho otroc-

tva a legálne uznávaného podradného postavenia európskych Židov. Autor uvádza konkrétne dopady a prejavy emancipačného procesu v zmysle pozdviženia občianskeho a politického statusu etnickej či rasovej skupiny z právnej podradenosti na rovnoprávne občianstvo. V období medzi polovicou devätnásteho a začiatkom dvadsiateho storočia sa zameriava na Spojené štáty a Nemecko, uvádza analógie a porovnáva súvislosti medzi emancipáciou Afroameričanov a Židov a ďalšou kryštalizáciou rasistických myšlienok a činov. Analyzuje rozdielne ekonomické a spoločenské determinanty – v konkurenčnom ekonomickom prostredí v Spojených štátoch a v Nemecku sa stretávali odlišné triedy a spoločenské vrstvy. Oslobodení otroci v Spojených štátoch konkurovali predovšetkým belochom z radov robotníkov. V Nemecku sa súťaženie medzi Židmi a kresťanmi markantne prejavovalo v strednej a kvalifikovanej vrstve. Židia úspešne ťažili z posilnenia práv a príležitostí, ktoré prinieslo zjednotenie a industrializácia Nemecka. Nemecký antisemitizmus z konca devätnásteho a začiatku dvadsiateho storočia sa odlišoval od americkej belošskej nadradenosti aj stereotypmi, ktoré sa o obetiach rasistickej agresie tradovali. Nemci sa obávali, že v moderných konkurenčných podmienkach by Židia mohli získať prevahu, takže diskrimináciu zdôvodňovali ako prostriedok sebazáchovy. Avšak väčšina bielych Američanov zastávala názor, že černoši sú menejcenní a v určitých oblastiach dedične podradní. V ich populácii zasiahnutej procesom degenerácie belosi videli nebezpečenstvo chorôb, násilnej kriminality a sexuálnej kontaminácie.

V poslednej, tretej, kapitole autor rozoberá všeobecné a charakteristické znaky rasistických režimov dvadsiateho storočia na americkom Juhu v období rasovej segregácie, v nacistickom Nemecku a južnej Afrike počas apartheidu. Skúma ich v medzinárodnom kontexte, ktorého udalosti najskôr ovplyvnili ich nástup a vzápätí prispeli k ich pádu. Prvá svetová vojna mala veľký dopad na vzťahy medzi rasami vo všetkých troch krajinách. Čiastočné zdôvodnenie existencie uvedeného typu rasizmu v týchto krajinách

vidí autor v etnicko-rasovej demografii, v pretrvávajúcej sile predsudkov a stereotypov, daných predošlými vzťahmi (otroctvo pretrvávajúce stáročia, pohraničné konflikty, silný náboženský fanatizmus, dravé obchodné súperenie), v miere identifikácie rasovo odlišných s národnou porážkou a ponížením. Židia boli podľa Hitlera zodpovední za nemeckú prehru vo vojne, kolaps v ekonomike, i hrozbu, ktorú pre Nemecko predstavovala ruská revolúcia a nástup bolševizmu. Židia symbolizovali rôzne podoby internacionalizmu, kozmopolitizmu a univerzalizmu. Proti internacionalizmu Židov postavil Hitler nacionalizmus Nemcov založený výhradne na rase. Jeho cieľom nebolo len úplné podriadenie, ale eliminácia nútenou emigráciou alebo internáciou v koncentračných táborech. Skutočnosť, že evidentný rasistický režim v nacistickom Nemecku vyústil do režimu genocídy, ho odlišuje od rasizmu amerického a juhoafrického.

Druhá svetová vojna bola vyvrcholením a zároveň zlomovým bodom v histórii rasizmu v dvadsiatom storočí. Holokaust a začiatky dekolonizácie v Ázii a Afrike boli konkrétnymi výsledkami vojny, ktoré názor na rasu ovplyvnili najviac. Holokaust, ako prejav extrémneho vyústenia rasizmu, morálne spochybnil akýkoľvek rasizmus. Kombinácia studenej vojny a dekolonizácia Ázie a Afriky boli silným podnetom rasovej reformy v Spojených štátoch. Jediný otvorený rasistický režim, ktorý prežil druhú svetovú vojnu i vojnu studenú, bol juhoafrický. Svetové morálne odsúdenie a ekonomické sankcie však nakoniec otriasli úsilím bielych Juhoafričanov brániť apartheid za každú cenu.

V epilógu sa G. M. Fredrickson venuje rasizmu a jeho možným prejavom v začínajúcom novom storočí, keďže napriek diskreditácii teórie rasizmu a odmietnutiu oficiálnej či legalizovanej diskriminácie, nebola doteraz dosiahnutá úplná rasová spravodlivosť a rovnosť. Silné kultúrne a náboženské vymedzenie môže fungovať ako ekvivalent rasizmu. Do určitej miery to charakterizuje súčasné ponímanie Afroameričanov v Spojených štátoch a vo Veľkej Británii a moslimov v niektorých prevažne kresťanských krajinách. Väčšina menšín

na svete, ktoré sú obeťami diskriminácie, násilia, netolerancie, sa líši od väčšiny viac kultúrne a nábožensky, ako geneticky danou rasou. Autor kladie otázku, či rasovú diskrimináciu dvadsiateho storočia zatieni náboženská diskriminácia dvadsiateho prvého storočia. V dodatku sleduje autor ponímanie rasizmu v historických interpretáciách od dvadsiatych rokov 20. storočia, keď bol tento termín, prípadne jeho ekvivalenty, použitý prvýkrát. Vlastnú definíciu podstaty rasizmu vymedzuje názormi a praktikami spojenými s prísnou etnickou hierarchiou. Uprednostňuje tak variant belošskej nadradenosti nad antisemitizmom

Bohato faktograficky podložené dielo patrí medzi prvé, ktoré sa zaoberajú rasizmom v tak širokom historickom a geografickom zábere. Čitateľa zaujme predovšetkým jeho originálne a erudované porovnanie dvoch najvýznamnejších variantov moderného rasizmu – belošskej nadradenosti a antisemitizmu. Umožňuje hlboký pohľad na historikmi a spoločenskovednými expertmi široko diskutovanú a citovanú problematiku.

B. Šedová

STEHLÍK, E.: LIDICE. PŘÍBĚH ČESKÉ VSI. Praha : Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová – nakladatelství V Ráji, 2004, 136 s. + 880 obr.

Český vojenský historik mjr. PhDr. Eduard Stehlík je odbornej i širšej čitateľskej verejnosti známy nielen v Čechách, ale aj na Slovensku. Svoju publikačnú činnosť rozvinul v celom rade monografií, vedeckých štúdií a odborných článkov, v ktorých sa prevažne zamerával na vojenské dejiny Československa prvej polovice 20. storočia, so zreteľom na výstavbu čs. stáleho opevnenia z rokov 1935 – 1938, spracovanie personálie významných čs. vojenských osobností a publikovanie ich spomienok. Po významnom edičnom čine, ako bolo vydanie publikácie *Atentát. Operace Anthropoid 1941 – 1942* v českej a anglickej jazykovej verzii (Praha : MO ČR – AVIS, 2002), ktorej je spoluautorom, predkladá E. Stehlík čitateľovi ďalšiu monografickú

prácu tohto druhu. V nej približuje históriu Lidíc od najstarších čias až po dnešok. Obce, ležiacej neďaleko Kladna, na západ od Prahy, ktorej meno sa po beštiálnom čine gestapákov a príslušníkov Schutzpolizei – zavraždení jej 173 mužov 10. júna 1942 – rozletelo do celého sveta, a ktorá sa stala jedným zo symbolov vojnových hrôz a utrpenia.

Žiada sa pripomenúť, že komunistická moc v Československu pred novembrom 1989 tému lidickej tragédie zneužívala na svoje propagandistické ciele, ale záujem na objektívnom zdokumentovaní nacistických zločinov, ktorým boli vystavení obyvatelia nielen tejto obce na území bývalého Československa v čase druhej svetovej vojny, bol len minimálny (Ležáky, Kalište, Klák, Ostrý grůň, Tokajík, atď.). Až po vyše šiestich desaťročiach, ktoré uplynuli od tejto udalosti, sa verejnosť dočkala skutočne reprezentatívnej publikácie z pera E. Stehlíka, ktorá slovami riaditeľky *Památníku Lidice* Ing. Marie Těšupilovej „...poníma lidickú tragédiu zbavenú od všetkého ideologického balastu ako neoddeliteľnú súčasť českých národných dejín...“

Autor rozdelil knihu do troch hlavných kapitol, ktoré nazval *Život starých Lidic*; *Lidická tragédie* a *Zmrtvýchvstání Lidic*. Podarilo sa mu v nej nazhromaždiť a prehľadne usporiadať množstvo väčšinou doposiaľ nepublikovaného písomného a unikátneho fotografického materiálu, ktorý sprevádza vysoko erudovaným odborným výkladom. V úvodnej kapitole (s. 4-67) čitateľa zoznamuje nielen so stručnými dejinami obce, ktorej vznik sa datuje prinajmenšom do 14. storočia, ale podrobne mapuje hospodársky a kultúrny rozmach obce a každodenný život jej obyvateľov od vypuknutia prvej svetovej vojny až do obdobia prvých troch rokov nacistickej okupácie Čiech a Moravy a atentátu na zastupujúceho ríšskeho protektora SS-Obergruppenführera a generála polície Reinharda Heydricha 27. mája 1942.

Druhá kapitola (s. 68-107) v jednotlivých tematických blokoch a v chronologickom slede približuje najtragickejšie udalosti v Lidiciach, ktoré začali domovými prehliadkami nacistov v obci v noci na 4. júna 1942, pri ktorých zatkli príslušníkov rodín Horákových

a Stribrných. Autor podrobne rekonštruje krvavý koniec Lidíc, bezprostredne spojený s rozkazom Adolfa Hitlera následne po Heydrichovom pohrebe v Berlíne 9. júna 1942. Na jeho základe štátny tajomník ríšskeho protektora pre Čechy a Moravu Karl Hermann Frank ešte v ten večer oznámil z Berlína do Prahy, že vodca rozkázal urobiť v Lidiciach tieto opatrenia: *1. všetkých dospelých mužov zastrelit', 2. všetky ženy previezť do koncentračného tábora, 3. deti, ktoré je možné ponemčiť, zhromaždiť a dať do rodín SS v Ríši, zvyšok vychovať inak, 4. obec úplne vypáliť a zrovnať so zemou.* Barbarská akcia, ktorú osobne riadil veliteľ bezpečnostnej polície a SD v Protektoráte Horst Böhme, sa začala po polnoci 10. júna 1942. Všetci muži, starší ako 15 rokov, boli zhromaždení v záhrade Horákovho statku. Tam ich od siedmej hodiny rannej až do odpoľudňajších hodín popravia čata Schutzpolizei postupne tromi ranami vraždila.

Čitateľ sa ďalej s pohnutím dozvedá o žalostnom a tragickom postihu lidických žien a detí, zhromaždených v budove lidickej školy, ktorý sa začal naplňovať po ich prevezení do Kladna. Práve tam sa v telocvični reálneho gymnázia 12. júna 1942 odohrala jedna z najotrásnejších scén lidickej tragédie. Gestapáci za asistencie príslušníkov Schupo násilím odoberali matkám svoje deti, ktoré následne naložili do dvoch autobusov a odviezli do Lovosíc.

Medzitým, už tretí deň, za asistencie filmových kamier pokračovalo systematické ničenie a vypaľovanie Lidíc, na ktorom sa popri Ríšskej pracovnej službe (RAD) a Waffen-SS zúčastnila aj jednotka Wehrmachtu – ženijná rota *Morigl* záložného ženijného práporu 14 z Wiessenfelsu. Svoje dielo skazy dokončili deštrukciou domov silnými náložami a úplným zrovnaním obce so zemou. Nezastavil ich ani majestátnosť smrti a barbarsky zničili lidický cintorín. Postupne vyplienili 60 hrobiek, 140 veľkých rodinných hrobov a okolo 200 samostatných hrobov. Lidická tragédia mala smutné pokračovanie 16. júna 1942, keď na strelnici v Prahe – Kobylišiach popravili ďalších 26 jej obyvateľov.

O ďalšom osude najbezbrannejších – lidických detí E. Stehlík vypovedá v nasledujúcom

mimoriadne emotívnom tematickom bloku. Z Lovosíc pokračoval transport 88 lidických detí vlakom, ktorý ich 13. júna 1942 dopravil do tábora sídliačeho v komplexe bývalej textilnej továrne v Gneisenaustraße 41 v Lodži (Litzmannstadt). Tam sa s nimi zaobchádzalo obzvlášť kruto. Dostávali minimum jedla, spali na holej zemi, trpeli nedostatkom hygieny a chorobami. Niekoľko najmenších z nich, o ktoré sa museli starať staršie dievčatá, ustavične plakalo od hladu. Na rozkaz veliteľstva tábora im nesmela byť poskytnutá žiadna lekárska starostlivosť. Z tohto počtu detí iba 7 vybrali úradníci miestnej služby Hlavného rasového a osídľovacieho úradu na ponemčenie a zostávajúcich 81 odovzdali 2. júla 1942 v Lodži miestnej úradovni gestapa, ktorá ich vzápätí nechala previezť do vylhľadovacieho tábora v Kulmhofe (Chelmno), vzdialeného odtiaľ sedemdesiat kilometrov. Od tej chvíle neexistujú o nich žiadne písomné správy, je však takmer isté, že ešte v deň príchodu do Chelmnu nevinné deti na tomto tragickom mieste nacisti nemilosrdne zavraždili. Bol to pravdepodobne osobne šéf oddelenia IV B 4 Hlavného ríšskeho bezpečnostného úradu (RSHA) Adolf Eichmann, kto dal koncom júna 1942 rozkaz k tejto beštiálnej vražde.

V ďalšom tematickom bloku sa môžeme dočítať o tragédii lidických žien. Z nich 184, po násilnom odobratí detí, naložili 12. júna 1942 v Kladne do zvláštneho osobného vlaku a za asistencie početnej strážnej eskorty odtransportovali do najväčšieho nacistického koncentračného tábora pre ženy – KL Ravensbrück, kde ich už očakávalo niekoľko desiatok ozbrojených dozorkyň so psami. Až na mieste tieto ženy zistili, že boli kruto oklamané lebo ich deti sa tam nenachádzali. Ich obavy o osud detí vystupňoval príchod siedmich mamičiek detí do jedného roka 13. júla 1942, ktoré podľa správy kladnianskeho gestapa mali lidické deti sprevádzať. Do konca 28. októbra postupne do tábora dorazilo aj päť zostávajúcich lidických žien. Zhodou okolností sa práve v tento deň čs. štátneho sviatku narodil Františke Horníkovej v koncentračnom tábore zdravý chlapček, ktorého dozorkyne ihneď po pôrode chladnokrvne za-

vraždili. Lidické ženy boli najskôr izolované v osobitnom bloku; tri mesiace pracovali v nočných smenách – spracovávali malé kúsky kože, pričom za jednu smenu museli urobiť celú vložku do vojenského kabáta. Keď sa im nepodarilo splniť normu, nasledovalo bitie a ďalšie tresty. Neskôr rozdelené do skupín museli driať na stavbe komunikácií, šiť väzenské a vojenské uniformy, pracovať v muničných továrňach a leteckom priemysle atď. Čitateľ sa napríklad tiež dozvie, že 34 lidických žien, starších ako 55 rokov, naložili 2. februára 1943 v Ravensbrúcku do transportu, ktorý smeroval do Lublinu. Priamo na tomto mieste ich zomrelo päť, ďalších dvadsaťtri nacisti povraždili v Osvienčime a napriek tomu, že zo šiestich, ktoré sa v septembri 1944 vrátili do Ravensbrúcku, vojnu napokon prežili iba tri. Tri zostávajúce ženy našli svoju smrť ešte 16. apríla 1945 v tamojšej plynovej komore.

V tretej kapitole (s. 110-133) autor prehľadnou formou charakterizuje cestu k „zmŕtvychvstaniu“ Lidíc, ktorá sa začala bezprostredne po tomto barbarskom zločine. Obrovskú odozvu mala táto udalosť hlavne na americkom kontinente, kde sa napríklad 12. júla 1942 mestečko Stern Park Gardens v štáte Illinois premenovalo na Lidice a tento príklad nasledovali i ďalšie mestá a obce v rôznych miestach sveta. Zároveň so správou o zničení Lidíc vznikla myšlienka na ich znovuoobnovenie. Tá našla mimoriadny ohlas napríklad medzi britskými bankikmi a najvýznamnejšie sa prejavila v ich hnutí nazvanom „Lidice shall live!“ (*Lidice budú žiť!*). Na tomto základe vznikol aj Výbor „Lidice lives“ (*Lidice žijú*), ktorý od septembra 1942 rozvíjal svoju činnosť i v USA a jeho členmi boli významné svetové osobnosti. Obrovský ohlas mala tragédia Lidíc aj medzi príslušníkmi zahraničných jednotiek čs. armády na východnom i západnom fronte. Z finančnej zbierky príslušníkov 1. čs. samostatného poľného práporu v ZSSR, usporiadanej vo februári 1943, boli zakúpené dva stredné tanky T-34, ktoré pomenovali na „Lidice“ a „Ležáky“. Meno „Lidice“ taktiež obdržal aj jeden z tankov Cromwell vo výzbroji Československej obrnenej brigády vo Veľkej Bri-

tánii a bomby zvrhnuté z lietadiel 311. čs. bombardovacej perute 25. júna 1942 na Brémy, niesli nápis „Za Lidice“.

Eduard Stehlík ďalej uvádza, že bezprostredne pred skončením druhej svetovej vojny, ľudia z okolia vyhladených Lidíc situovali hroby 173 lidických mučeníkov uprostred obilného poľa a 3. júna 1945 pri hromadnom hrobe vojaci Červenej armády odhalili prvý pomník. Po troch rokoch strávených v koncentračnom tábore sa začiatkom júna 1945 z 203 lidických žien, starších ako šesťnásť rokov, vrátilo do Lidíc 143. Šesť bolo popravených 16. júna 1942 v Prahe – Kobylišiach, ďalších päťdesiat zahynulo v koncentračnom tábore, či bolo zavraždených v plynových komorách a tri prišli o život na pochode smrti na prelome apríla a mája 1945. Pre tie, ktorým sa podarilo zachrániť, bolo nájdenie svojich detí najdôležitejšie. V tom čase všetci verili, že sa ich podarí nájsť a napriek prežitej hrôze si nikto v plnom rozsahu nedokázal uvedomiť rozmer nacistickej krutosti. Do mája 1947, po dvoch rokoch rozsiahleho pátrania, sa ich zo 105 však podarilo nájsť iba 17. Zostávajúcich 88 nacisti zavraždili.

V deň tretieho výročia vyhladenia Lidíc, 10. júna 1945, sa v oslobodenom Československu na tomto tragickom mieste uskutočnila celonárodná trýzna na čele s prezidentom republiky Edvardom Benešom a jeho manželkou Hanou. Na odčinenie tejto tragédie v ten istý deň minister vnútra Václav Nosek podpísal dekrét o obnovení obce Lidice, na ktorom sa uzniesla vláda ČSR na schôdzi konanej 6. júna 1945. Verejná architektonická súťaž bola na stavbu nových Lidíc vypísaná 1. augusta 1945. Do súťaže sa prihlásili autori 58 návrhov (dva zo zahraničia) a po druhom kole súťaže v marci 1946 porota odporučila, aby autori dvoch víťazných tímov vytvorili jednu skupinu, a tá vypracovala definitívny projekt. E. Stehlík svoju pozornosť rovnako sústredil na procesy s nacistami – priamymi aktérmi vraždenia v Lidiciach, početné návštevy z celého Československa a zahraničia na miesto, kde stáli staré Lidice, ako aj ich povojnovú výstavbu, či na osudy niektorých jej obyvateľov – vojakov, ktorí po nástupe komunistov v ČSR vo februári 1948

k moci upadli do nemilosti, boli prenasledovaní a perzekvovaní. Čitateľ sa môže tiež dočítať o propagandistických návštevách predstaviteľov KSČ, ktorí do Lidíc začali vozit' svoje stranické návštevy, ale aj o tom, že jednému z organizátorov akcie Lidického vyvražďovania SS-Obersturmführerovi Maxovi Rostockovi, odsúdenému na trest smrti, prezident Antonín Zápotocký tajne udelil milosť a v roku 1960 ho komunistická ŠtB vysadila ako agenta v Spolkovej republike Nemecko.

V záverečnej časti svojej publikácie Eduard Stehlík pojednáva o *Pamätníku detských obeť vojny*, súsoší 82 lidických detí (42 dievčat a 40 chlapcov) zavraždených v lete 1942 v Chelmne, ktoré sa v deväťdesiatych rokoch 20. storočia stalo v Lidiciach neodmysliteľnou súčasťou pietneho územia. Ťažké je uverit', že tento, v celosvetovom meradle, ojedinelý *Pamätník*, môže byť dielom jediného človeka – akademickej maliarky Marie Uchytílovej. Nepretržitých dlhých dvadsať rokov, od roku 1969, pracovala na tomto diele, ktoré sa jej v marci 1989 podarilo v sadre dokončiť. Avšak z vyzbieraných finančných darov nikdy nič nedostala a prvé tri sochy musela do bronzu odliat' zo svojich vlastných úspor. Zdrvená nespravodlivosťou, ľahostajnosťou a nezaujmom, táto významná sochárka v predvečer 17. novembra 1989 náhle zomrela. Po jej smrti trvalo viac ako desaťročie, až sa celé jej dielo dokončilo. Podarilo sa to vďaka osobnému zanietaniu jej najbližších a priateľov, ako aj významným finančným darom plynúcim z Českej republiky i zahraničia. V roku 2000 bolo na lidickej pláni odhalených posledných sedem detských postáv, čím sa naplnili slová autorky vyrieknuté pri dokončení poslednej sadrovej sochy na jar 1989: „*Vraciam v mene mieru 82 detí národa na ich rodnú pláň ako varujúci symbol miliónov zavraždených detí v nezmyselných vojnách ľudstva.*“

Na finančnom zabezpečení Stehlíkovej knihy *Lidice. Příběh české vsi*, sa spolupodieľali *Pamätník Lidice a Česko-nemecký fond budúcnosti*. Je to viac ako symbolické a zostáva vyzdvihnúť a oceniť tú skutočnosť, že okrem českého vydania táto výnimočná publikácia

zároveň vyšla aj v anglickej a nemeckej jazykovej mutácii.

M. Čaplovič

GRYNER, P.: *ARDENY 1944*. Praha : Magnet-Press, 2004, 112 s.

V decembri tohto roku uplynie jubilejných 60 rokov od skončenia jednej z najdramatickejších udalostí druhej svetovej vojny, ktorá sa zaradila medzi najslávnejšie a najznámejšie operácie nielen tohto najrozsiahljšieho svetového konfliktu, ale i vojenskej histórie ako takej. Presne pred 60 rokmi, v posledných dňoch roku 1944, sa uskutočnil zúfalý, zbesilo vedený protiúder nemeckej armády. Každá veľká historická (a to nielen vojenská) udalosť sa spája s enormným množstvom historiek, výmyslov, poloprávd i zámerných dezinformácií. Je to aj prípad tejto udalosti, keď nemalý podiel na tom mala tak demagógia goebelsovskej propagandy, ako aj nekritický, veľikáštvom predchnutý postoj americkej administratívy. A tak ako každá veľká bitka či vojnové ťaženie, i „bitka o výbežok“, ako sa Bitka o Ardeny v roku 1944 v oficiálnej anglosaskej historiografii nazýva, bola v minulosti opradená radom mýtov a legiend, nadsádzok či najrôznejších fabulácií a hypotéz.

Časom sa všetky súvislosti uvedú na pravú mieru, napriek tomu sa predstavy a pohľady profesionálov i amatérov na operáciu „Wacht am Rhein“ aj v súčasnosti rôznia. Závery a hodnotenia sú odlišné, dokonca aj medzi samotnými historikmi. Pritom udalosť tejto kategórie sa vyše pol storočia neustále podrobovala dôslednému skúmaniu a detailnej analýze tak zo spojeneckej, ako i nemeckej strany. Príčiny, priebeh i dôsledky ardenských udalostí z decembra 1944 a januára 1945 sú síce už veľmi známymi skutočnosťami, každá zo strán si ich však interpretuje po svojom a konkrétne udalosti, ako aj výkony poľných veliteľov, štábov i obyčajných vojakov hodnotia to svojho uhla pohľadu.

Dnes je už celkom jasné, že rozhodujúcich determinantov „Bitky o výbežok“ (v anglic-

kom preklade „Battle of the Bulge“) bolo niekoľko. Boli to kvality prostých amerických vojakov, hlavne rýchlosť a samostatnosť rozhodovania, ich schopnosť improvizovať v neprehľadných situáciách a zmysel pre kolektív, ktorý v nich vychoval schopnosť riadiť sa „teamovým“ duchom. Bol to i dokonale naplánovaný a precízne prevedený protiútok, predovšetkým však spojenecká technická a materiálna prevaha, majúca zákonitý odraz tak v perfektnom zásobovacom systéme, ako aj v zdrvujúcej nadvláde vo vzduchu a na zemi.

Z druhej strany to bola predovšetkým skutočnosť, že Wehrmacht roku 1944 už nebol tou armádou, ktorá v prvých rokoch vojny prevladovala Poľsko, Dánsko, Nórsko, Francúzsko, Juhosláviu, Grécko a takmer aj Rusko. Príliš mnoho skúsených bojovníkov našlo počas piatich rokov smrť, a tak neskúsenosť záložných jednotiek bola ďalším z kľúčových momentov, ktorý sa podpísal pod výsledok bitky. Nevyhnutne z toho vyplývala slabá úroveň výcviku a ani fanatizmus jednotiek Waffen-SS nemohol nahradiť bojaschopnosť a skúsenosť ostrieľaných frontových vojakov. Nakoniec to bol kritický nedostatok výzbroje, bojovej techniky, palív a mazacích olejov, ako aj prehnaná ambicióznosť nemeckých operačných plánov.

Uvedené skutočnosti sú v širšej historickej obci už ujasnenou záležitosťou. Isté názorové rozdiely sa však stále vyskytujú, najmä v otázke výšky podielu, aký na bitku mala drvivá spojenecká materiálna a početná prevaha, ako aj samotná úroveň vojenského umenia jednotlivých predstaviteľov spojeneckého a nemeckého velenia. Tento fenomén je príznačný predovšetkým pre literatúru anglosaskkej a nemeckej proveniencie, čo je vzhľadom na ich subjektívny prístup aj celkom pochopiteľné. Avšak aj napriek obsahovej prepracovanosti tejto pertraktovanej a veľmi vyhláďavanej problematiky sa na knižnom trhu ďalej objavujú nové a nové knižné tituly, ktoré sú rôzne tak úrovňou celkového spracovania, ako aj svojim prínosom. Treba celkom jasne poznamenať, že prevažujú „komerčné braky“. Povestné „kvalita nad kvantitu“ si tak aj tu našlo svoje miesto.

O tom, že dnes sa publicistickej činnosti v odbore vojenskej histórie venuje už hádam každý, svedčí aj autor tohto knižného experimentu. Peter H. Gryner je rodákom z rakúskeho Innsbrucku, ktorého rodina sa po anšluse presťahovala do Prahy. Až do svojej emigrácie do Izraela v roku 1967 študoval dramaturgiu na Fakulte muzických umení pražskej Karlovej univerzity, súčasne externe pôsobil v československej televízii. Predtým pracoval ako stavbár a izolatér. Neskôr sa usadil v Spojených štátoch kde vyštudoval žurnalistiku a angličtinu. A hoci vojenskú históriu, o histórii ani nehovoriac, nevyštudoval (s vojenskou históriou mal spoločné iba to, že učil na vojenskej jazykovej škole), predsa sa podujal na úlohu spracovať dramatické udalosti z prelomu rokov 1944/1945, ktoré sa udiali v zalesnených, snehom pokrytých končinách Arden. V súčasnosti je však podobný prístup už trendom, ako rýchlo a bez väčších problémov zarobiť peniaze.

Odmysliac si prístup a spôsob, akým bola kniha napísaná, treba objektívne priznať, že tento obsahom nevelký kompilát je zaujímavým pokusom stručne, pritom ale výstižne podať nielen priebeh samotnej bitky, ale i všetky najdôležitejšie súvislosti, determinujúce tak jej prípravu, ako i výsledok. Jeho kniha sa však nezaobera iba samotným priebehom operácie, ale ponúka zasvätený pohľad na problematiku velenia oboch strán, ktoré tvorí jadro jeho publikácie. Zachytáva okamžiky stresu, ťažkosti so zásobovaním, poukazuje na zložitý terén, nepriazeň počasiasť a ťažujúcu pohybu motorizovaných a obrnených jednotiek, ale i rad ďalších faktorov ovplyvňujúcich rozhodovanie veliteľov útočiacich i brániacich vojsk na všetkých stupňoch. Hlavne na tých vyšších, ktoré bolo prekvapujúco často v protiklade s konaním veliteľov na tých nižších.

Dielo obsahuje 24 krátkych kapitol. V úvode autor vykresľuje celkovú vojnovú situáciu z jesene 1944, aby následne poskytol čitateľom stručný náčrt ardenskej operácie – tak z pohľadu Hitlera, ako aj generálov a poľných maršalov. Geografický popis reliéfu v Ardenach dodáva tomuto štýlu publikácie akýsi punc strategickej štúdie, ktorú umocňujú charakteristiky velenia oboch strán, ako aj ich

výzbroje a organizácie. Po zacytení posledných príprav autor prechádza k samotnej realizácii operácie „Wacht am Rhein“. V desiatich kapitolách Gryner veľmi hutne, avšak jasne a prehľadne opisuje priame boje, postupy a reakcie bojujúcich strán na vzniknuté situácie i konkrétne problémy postupujúcich jednotiek. Rozhodovanie štábov a veliteľov na najvyššej úrovni tu bolo často v drastickom protiklade s tvrdou realitou, ktorej museli čeliť iba vojaci a nižší dôstojníci. Záver s výpisom chronologického sledu vzťahujúcim sa na ardenskú bitku uzatvára obsah Grynerovej knihy.

Jej anotácia by však nebola úplná bez zaujímavého postrehu, ktorý neujde zrejme žiadnemu záujemcovi o túto etapu vojenskej histórie druhej svetovej vojny. Autora možno zaradiť k historizujúcim publicistom. Prezentuje sa pomerne vydareným pokusom zmapovať základný priebeh udalostí a načrtnúť všetky najdôležitejšie súvislosti ardenskej ságy. Hlavným problémom zostáva pramenená báza. Autor uvádza, že pri písaní tejto „štúdie“ čerpal z „nesčtých“ amerických, britských a nemeckých kníh, avšak nielen z nich. Mali to byť periodiká, rozhovory s pamätníkmi, ba dokonca aj dokumenty, ktorých obsahovú prítomnosť v knihe však akosi nebolo badať. Napriek tomu už v úvode autor nezabúda ďakovať pracovníkom amerických archívov a knižníc, rovnako ako aj celému radu historikov a spolupracovníkov, ktorí mu pomohli pri podrobnom skúmaní historických materiálov. O tom, o akých renomovaných historikov ide, nasvedčujú viaceré chyby. Za všetky spomeňme aspoň mylné označovanie vrchného veliteľstva nemeckých branných síl OKW vrchným veliteľstvom nemeckých pozemných vojsk OKH, rovnako, ako aj chybné, hodnostné označenie šéfa operačného štábu OKW Alfreda Jodla. Hoci mu autor prisudzuje hodnosť poľného maršala, najvyššia hodnosť, akú zastával, bola však hodnosť generálplukovníka. Neprekvapí tak ani jeho zaradenie za šéfa OKH.

Ako prenikol autor do problematiky sám Gryner, o tom niet pochýb. Zo základnej literatúry, ktorú pre istotu ani neuvádza, sa mu podarilo poskladať čitateľný faktograficky po-

merne bohatý kompilát. Vojenských historikov iste zaujme, že nevyčerpatelným zdrojom inšpirácií a informácií, ktoré boli bohato využité aj tu, bola pre autora informatívna cesta po ardenskom bojisku!

A. Maskalík

SCHAUER, H.: *ZELEŇ BARETY – VOJÁCI Z TEMNOT*. Praha : Naše vojsko, 2004, 223 s.

Dnes už nikto nepochybuje o zmysle a oprávnenosti existencie špeciálnych jednotiek. Legitími zabijáci chránia niečo, o čom bežný civil nemá ani tušenie: krehký mier.

Počiatky špeciálnych síl nie sú jednoduché a priamočiare. Ich rodokmeň je nasledovný. V roku 1942 vznikla v Montane kombinovaná kanadsko-americká jednotka – 1st Special Service Forces. Zanikla v januári 1945 vo Francúzsku. V roku 1960 ju opäť zostavili. Na operácie vo východnej Európe vznikla v roku 1951 10th Special Forces Group, ktorá sa považuje za dieťa studenej vojny. Jej úloha spočívala v podpore národov za železnou oponou. Odrazilo sa to aj na jej zložení. Našlo sa v nej veľa mužov pochádzajúcich z východnej Európy, ktorí z núdze vstúpili po ukončení vojny najskôr do Cudzineckej légie, a potom sa pokúšali o štávie v amerických špeciálnych silách. Všeobecne možno skonštatovať, že vznik zelených baretov kopiroval dejiny.

Heslom amerických špeciálnych síl je „Sloboda utlačovaným“. Ťažko sa hľadáju ich predchodcovia v dejinách. Môžeme sem počítať oddiel zvláštnych služieb, ktorý sa pripravoval v roku 1942 na zásah v Nórsku, neskôr na Aleutách, alebo v Taliansku, kde si jeho príslušníci vyslúžili od nemeckých vojakov prezývku „čierni diabli“, kvôli začierneým tváram.

Svojou činnosťou sa k nim približujú texaskí rangeri, ktorí vo vojne s Mexikom v 19. storočí vykonávali hlavne prieskumné akcie. Aj oni mali svojich predchodcov – rangerov majora Roberta Rogersa, ktorí bojovali v sedemročnej vojne na strane Británie proti Francúzsku.

V začiatkoch druhej svetovej vojny na bojiskách dominovali nemeckí parašutisti. Američania si pozornejšie začali všimnúť vytvorené špeciálne britské jednotky Commandos a Special Air Service.

Zameranie špeciálnych síl na americkej strane možno nájsť v Office of Strategic Services (Úrade strategických služieb). Jeho príslušníci spôsobovali veľké problémy hlavne Japoncom v juhovýchodnej Ázii. V rámci svojej činnosti cvičil a nekonvenčne využíval miestnych domorodcov.

Mnohé praktiky prevzali špeciálne jednotky z činnosti indiánskych skautov. Jedná sa hlavne o znalosť života v nehostinných oblastiach a lovecký inštinkt.

Počas guerillových bojov na filipínskom ostrove Mindanao vznikla jednotka nazvaná *Guerillové hnutie 10. vojenského okrsku*. Predpokladá sa, že keď v roku 1952 vznikla prvá skupina špeciálnych síl, dostala označenie 10. skupina práve po tejto jednotke. Pravdepodobne niektorí dôstojníci, ktorí slúžili v tichomorskej oblasti pri Guerillovom hnutí, prevzali toto označenie ako spomienku na spomínanú guerillovú formáciu a oživilí jej činnosť v novom špeciálnom útvere.

Zelené baret, ktoré sú charakteristickým výstrojom špeciálnej jednotky, vyrábali v Kanade. Ich nosenie bolo proti predpisom a povolil ich nosiť v roku 1961 prezident John F. Kennedy, po tom, ako bol nadšený prehliadkou špeciálnych síl vo Fort Braggu. Príslušníci zelených baretov mu jeden dali aj na hrob. Znak jednotiek sú rôzne, 10. skupina má strieborného trójskeho koňa, 77. skupina nosí označenie v tvare šípky so zlatou velitelskou dýkou uprostred, ktorú križili tri zlatožlté blesky.

Politickú a právnu zodpovednosť v prípade nasadenia zelených baretov nesie americká vláda. Činnosť zelených baretov bola v rôznych obdobiach špecifická. Najskôr boli expertmi na guerillové boje pre oblasť východnej Európy. V Kórei ich používali na najťažších úsekoch frontu, ale aj na výcvik partizánskych skupín bojujúcich proti komunizmu v severnej Kórei. V ďalšom období sa zapodievali bojom s hnutiami odporu, do čoho spadala aj vietnamská vojna. Neskôr pre-

šli na pozície poradcov a školiteľov ozbrojených síl spriatelnených krajín. V súčasnosti sa špecializujú na boj s terorizmom.

Prechádzajú náročnými skúškami. Ašpiranti na službu v špeciálnych silách, pochádzajúci často z veľkých miest, sa musia naučiť priblížiť sa prírode. Určujúce sú výkony jednotlivcov, a nie palebná sila dosiahnutá určitým systémom zbraní. Musia si osvojiť a mať vžitú infiltračné a exfiltračné techniky. Najmenšou a najdôležitejšou taktickou jednotkou špeciálnych síl je A tím. Približne tisícmi vojakmi bezprostredne disponuje prezident USA. Tvoria stálu pohotovostnú skupinu.

Prakticky majú použitie na všetkých stupňoch amerických bezpečnostných analýz, od najnižšieho stupňa ohrozenia terorizmom, cez taktiku zvláštneho vedenia vojny, ako je malá lokálna vojna konvenčného charakteru bez časového a miestneho obmedzenia. Nasleduje eskalácia vojny vedúca k rozsiahlej nadregiónálnej vojne, napr. typu druhej svetovej vojny. Vyššie miesta obsadzujú lokálne konflikty, v ktorých by sa použili taktické atómové zbrane, označené ako jadrová vojna na bojisku. Posledné miesto rebríčka vojensko-mocenských prostriedkov predstavuje hrozba použitia strategických jadrových zbraní.

Špeciálne v súčasnej dobe sú pre ich akčný rádius určené na zvláštne vedené spôsoby boja (vedenie guerillovej vojny, pomocné akcie pri úniku a ústupe, podvratné akcie, sabotáže), zvláštne operácie (strategický dial'kový prieskum a spravodajská činnosť, lokalizácia určenia, oslobodzovanie vojnových zajatcov, väzňov, dôležitých osôb, spojencov a civilistov), protiteroristické akcie, podpora boja proti drogovým mafiám, poradenská činnosť, podpora zahraničných vlád vo veciach zachovania vnútornej bezpečnosti, zabraňovanie rozširovania zbraní hromadného ničenia, ochrana vojenských komunikačných a informačných systémov, likvidácia pozemných mín, detonačných pascí, nebezpečných bojových prostriedkov.

Aj z tohto výpočtu rozsahu akcií je jasné, že špeciálne sily majú význam aj dnes. Napriek elektronickým veličiam a komunikačným systémom je ľudský faktor stále dôležitý.

USA vystupuje dnes ako stabilizujúci a konfliktom zabraňujúci prvok. Po rozpade ZSSR prijali zodpovednosť za stabilitu a mier vo svete. Zásahy špeciálnych jednotiek sú vždy úspešné vtedy, keď sa im podarí zachrániť viac ľudských životov, ako ich daná akcia stála.

Zelené baretý sa zúčastnili mnohých akcií, ktoré boli donedávna znevažované. Ich poradcovia pôsobili počas francúzskej intervencie vo Vietname. Pripravovali vojenské jednotky v Peru, ich žiaci zasahovali proti MUDr. Ernesto Guevara de la Serna – Che Guevarovi. Zúčastnili sa útokov na zajačské tábory v severnom Vietname. V roku 1979 úspešne zvládli oslobodenie zatknutých zamestnancov Electronic Data Systems v Teheráne, za ktorých iránske ministerstvo spravodlivosti požadovalo výkupné. Podieľali sa aj na neúspešnej záchranej akcii, zameranej na oslobodenie rukojemníkov z roku 1980.

Nechcene ponúkli pomoc Kaddáfimu, kde ich služby zneužil spolupracovník CIA. Zúčastnili sa boja proti panamskému diktátorovi Noriegovi. Ich záverečné pôsobenie je datované zatiaľ v obidvoch vojnách v Iraku.

Zelené baretý ale nemožno zamieňať s jednotkami ranžers, ktoré mali byť akousi alternatívou špeciálnych jednotiek v 70. rokoch a v súčasnosti sa spomínajú pri každej vojenskej akcii USA.

Mnohé otázky ostali v knihe nezodpovedané, napriek tomu, že sa jedná už o štvrté vydanie publikácie. Treba si ale uvedomiť, že je to o jednotkách, ktorých činnosť podlieha najprísnejšiemu utajeniu. Vojaci z temnôt dnes bojujú proti inému druhu temnôt. Napríklad proti takým, aké sa objavili v severoosetskom Beslane.

R. Hoza

KRONIKA

SYMPÓZIUM ZBRAŇ A ZBROJ V BOJNICIACH

Hoci širšia laická verejnosť pozná Múzeum v Bojniciach predovšetkým prostredníctvom populárnych akcií, konaných na zámku pri rôznych príležitostiach, v odbornej verejnosti si v posledných rokoch získava meno i svojimi odbornými akciami zameranými na rôzne stránky múzejného života. V dvojročných periódach organizuje odborné podujatia, na ktorých sa aktívne zúčastňujú pracovníci múzeí, vysokých škôl i odborníci mimo oficiálnych štruktúr a venujú sa jednotlivým širším alebo užším problémom. V roku 1998 to bolo sympóziu pod názvom *Zberateľstvo, zberatelia a ich zbierky v slovenských múzeách*, o dva roky neskôr boli predstavení Pálfiovci v Bojniciach a v r. 2002 sa konal seminár venovaný *historizmu v umeleckom remesle 19. storočia*. Na tieto akcie nadviazalo začiatkom septembra (8. – 9. 9. 2004) sympóziu *Zbrane a zbroj*, na ktorom odznali k uvedenej problematike odborné príspevky viacerých renomovaných slovenských i českých odborníkov.

Stretnutie odborníkov na uvedenú problematiku sa nekonalo bezúčelne. V uplynulých troch mesiacoch bola na zámku v Bojniciach sprístupnená rovnomenná výstava, na ktorej boli predstavené desiatky umelecky i historicky veľmi hodnotných zbraní a zbroje zo zbierok Bojnického múzea, hradu Červený Kameň a Mestského múzea v Bratislave. Na záver úspešnej výstavy sa teda podarilo pripraviť sympóziu zamerané na rôzne stránky výskumu zbraní a zbroje v dejinách. Časť príspevkov mala teoretický charakter, časť bola venovaná konkrétnym typom zbraní alebo zbroje, časť bola zameraná na metodologické problémy.

Hneď úvodný príspevok *Vývoj zbroje 16. storočia v kontexte strednej Európy* Stanislava Česneka (z Českej republiky) stanovil vysokú latku náročnosti prednesených príspevkov. Autor sa v ňom venoval problematike vývoja ochrannej zbroje v 16. storočí, ale zároveň riešil problematiku správnej odbornej terminológie (preberanie odbornej terminológie z češtiny do slovenčiny), zaraďovania určitých typov zbroje do kontextu vývoja vojenskej techniky, otázky výrobných centier (predovšetkým v južnom Nemecku – Norimberg, Augsburg) či zbierkových fondoch (napr. rakúsky Graz), v ktorých sú uložené príslušné artefakty tejto stránky ľudského snaženia. Svoj príspevok doplnil množstvom názorných obrazových materiálov, ktoré prítomným názorne priblížili riešené problémy.

Na jeho príspevok nadviazal Pavol Valachovič príspevkom *o bratislavskej puškárskej škole*. V úvode sa stručne venoval dejinám bratislavského puškárstva od 15. storočia. Svoju pozornosť zamerl na analýzu *Knihy učňov z Archívu mesta Bratislavy*, ktorá obsahuje dôležité záznamy z rokov 1735 – 1872 k dejinám bratislavského puškárstva. Je to obsahovo bohatý archívny materiál, ktorý koriguje, dopĺňa alebo uvádza úplne nové údaje o puškárskom remesle, týkajúce sa nielen Bratislavy, ale aj Slovenska, Uhorska i okolitých krajín strednej Európy.

Jozef Országh sa v minulosti venoval inventárom slovenských hradov a zámkov, ktoré obsahovali militária – zoznamy zbraní, výstroje či výzbroje. Aj v prednesenom príspevku sa venoval Inventáru Bojnického zámku z 24. 10. 1578, z obdobia, keď zámok patril Turzovcom,

a ktorý je dnes uložený v Maďarsku. Referent ho porovnal s obdobnými (už publikovanými) inventármi Oravského hradu, Šintavy či Hlohovca. Hoci spomínaný, latinsky písaný inventár nie je obsahovo taký bohatý, ako iné, predsa len obsahuje bohaté údaje o strelných zbraniach (hákovnice, mažiare, falkonety) či príslušenstve k nim (pušný prach, gule, zápalné knôty, smola, kožené vedrá a pod.), ktoré umožňujú urobiť si obraz o výzbroji zámku.

Juraj Dítě (Červený Kameň) sa vo svojom príspevku zase venoval chladným loveckým zbraňam. V úvode načrtol typológiu chladných zbraní a ich názvoslovie, pričom opäť dokumentoval svoj príspevok množstvom obrazového materiálu (podobne ako S. Česnek). Osobitne sledoval vývoj niektorých druhov chladných loveckých zbraní, predovšetkým dýk, tesákov a loveckých kopijí.

Mimoriadnu pozornosť vzbudil Harald Skala. Jednak svojím pôvodom a výbornou slovenčinou (pričom pochádza zo zmiešanej českej a nemeckej rodiny), jednak svojím príspevkom *Vývoj výzbroje a výstroje cisársko-kráľovských jazdeckých plukov medzi rokmi 1650 – 1800*. Svoj výklad začal skončením tridsaťročnej vojny a zmenami, ktoré sa dotkli tak chladných zbraní, ako aj palných zbraní. Jazdecký meč bol postupne nahradený palošom, príp. šablou, s rozvojom palných zbraní sa vo výzbroji jazdeckých jednotiek objavujú pištole, karabína, príp. trónbón. Zmeneným podmienkam vedených bojov sa prispôsobuje aj ochranná zbroj jazdeckých oddielov – prilby, kyrysy, rukavice. Zaujímavé boli aj informácie o premenách ochrany a výstroje zvieracej časti jazdeckých oddielov – koní. Ilustrácie doplnili jeho príspevok zábermi na sedlá, čabraky, brašne, príp. časti kovovej ochrany zvierat.

Tibor Dítě (Západoslovenské múzeum, Trnava) upriamil pozornosť prítomných na problematiku náuky o zbraniach vôbec. Na Slovensku je to takmer nespracovaný odbor, chýba nám odborná terminológia i odborná literatúra, metodologické základy, ale aj fórum, na ktorom by sa riešili nastolené problémy. Zamýšľal sa nad niektorými problémami odbornej terminológie a do diskusie navrhol niektoré pojmy, ktoré vyvolali medzi prítomnými pozornosť.

Pavol Habáň (predtým SNM – Historické múzeum Bratislava, dnes súkromník) predniesol diskusný príspevok zameraný na balkánske zbrane, ktoré sú bohato zastúpené v múzejných i súkromných zbierkach na Slovensku. Niekedy sa medzi zberateľmi objavuje určité pohrdanie týmito zbraňami (palnými i chladnými), ako keby boli niečo druhotriedne. Pritom sú charakteristické svojím tvarovým riešením i výzdobou, ale aj spôsobom výroby, preberaním vzorov konštrukčných prvkov zo západnej i strednej Európy a ich kombinovaním s orientálnymi vzormi, takže dosahujú pozoruhodnú úroveň.

Mladý pracovník Balneologického múzea v Piešťanoch M. Klčo vystúpil s príspevkom, v ktorom predstavil zbrane a ich torzá, ktoré múzeum získalo pri rôznych archeologických výskumoch. Boli medzi nimi čepele mečov a šablí, hroty kopijí, oštepov a šípov, ale aj napínače zariadenie pre kušu. Niektoré čepele boli so značkou, napríklad so známym pasovským vlkom. Nálezy pochádzajú z lokalít v okolí Piešťan.

Veľmi zaujímavý príspevok predniesol Ing. Jozef Duchoň z Východoslovenského múzea v Košiciach. V zbierkach Technického múzea Košice sa totiž nachádzajú konštrukčné návrhy zadoviek z dielne Ľudovíta Alexyho. Na podrobných diapozitívach boli predstavené tri návrhy konštrukcie pušiek-zadoviek, pričom najstaršie údaje hovoria o jeho pokusoch zostrojiť účinnú zadovku už v r. 1850, posledný jeho pokus je datovaný 28. 10. 1866.

Zaujímavým príspevkom sa predstavilo aj Múzeum Bojnice. Jeho pracovníčka, inak organizátorka celého podujatia, Katarína Malečková slovom i obrazom predstavila bohatú zbierku zbraní múzea, ktoré si mohli návštevníci múzea i účastníci sympózia prezrieť na práve prebiehajúcej výstave.

Zbierky múzea sú pomerne bohaté. Časť pochádza z pôvodných zbierkových fondov rodiny Pálffyovcov, časť z konfiškátov z 50. rokov 20. storočia. V zbierkach sú pozoruhodné tak chladné, ako aj palné zbrane. Medzi signovanými exemplármi sa nachádzajú hodnotné výrobky rakúskych, nemeckých i českých puškárov (H. Reiner, Johann Entringer, Johann Steklas, či

chebský Kuchenreiter), typologicky sú zastúpené pušky, jazdecké pištole, ale aj divácky atraktívne viachlavňové „koreničky“.

V záverečnom príspevku sa Tibor Dítě zaoberal najnovším Zákonom o zbraniach a strelive (č. 190/2003 Zb. z.), pričom upozornil najmä na skutočnosť, že muzeálne zbierky zbraní a streliva už nepodliehajú prísny kontrolám policajných orgánov.

Už v priebehu sympózia a jednotlivých referátov odznievali kratšie či dlhšie diskusie k predneseným príspevkom, ktoré vyvrcholili záverečnou rozsiahlou diskusiou k problematike výskumu zbraní a vojenských dejín na Slovensku vôbec. Účastníci komentovali tak nejednotnú a nespracovanú terminológiu, ako aj problematiku určitej inštitucionalizácie bádania o danej problematike. Odznali viaceré návrhy, z ktorých niektoré by mohli tvoriť základ ďalších plodných odborných kontaktov (pričom aj hositeľské múzeum ponúklo určitú formu spolupráce), prípadne aj základ na spracovanie niektorých problémov (napríklad terminologického slovníka).

Na záver možno konštatovať, že sympóziu, organizované SNM – Múzeom Bojnice prispelo k upevneniu alebo nadviazaniu kontaktov medzi odborníkmi a nadšencami, ochotnými pracovať pri poznávaní minulosti tak remesiel, zaoberajúcich sa výrobou zbraní, výzbroje a výstroje, ako aj mnohých stránok široko koncipovaných vojenských dejín Slovenska.

K úspešnému priebehu sympózia prispelo aj srdečné a pohostinné privítanie účastníkov v múzeu, nádherné slnečné počasie, ako aj ďalšie doprovodné akcie – najmä prehliadka spomenutej výstavy a nočné zoznámenie sa s Bojnickým zámkom.

P. Valachovič

KARPATSKO-DUKLIANSKA OPERÁCIA – plány, realita, výsledky

Pri príležitosti 60. výročia Karpatsko-duklianskej operácie (KDO) sa v dňoch 30. septembra – 1. októbra 2004 vo Svidníku uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia pod názvom *Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944 – 2004)*. Zorganizoval ju Vojenský historický ústav (VHÚ) v Bratislave. Konferencia sa uskutočnila na pôde miestneho Múzea ukrajinsko-rusinskej kultúry. Organizátori tohto vedeckého podujatia si za hlavný cieľ určili prehĺbiť poznatky slovenskej historiografie o tejto významnej udalosti z obdobia druhej svetovej vojny a zhodnotiť jej vojenský, ako aj politický význam, a to vo svetle najnovších poznatkov. Otvoril ju riaditeľ VHÚ doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. Pozdravný list ministra obrany SR p. Juraja Lišku prečítal riaditeľ Odboru vojenskohistorických výskumov VHÚ mjr. Miloslav Čaplovič, PhD. S úvítaciami príhovormi ďalej vystúpili tiež primátor mesta Svidník PhDr. Jozef Harviš, ako i riaditeľ Múzea ukrajinsko-rusinskej kultúry Dr. Miroslav Sopoliga, DrSc., ktorý zároveň stručne predstavil historický a kultúrny význam tejto inštitúcie.

Po úvodných príspevkoch nasledovali vedecké referáty prítomných historikov. Ako prvý vystúpil J. Bystrický. Vo svojom príspevku si všimol niektoré aspekty KDO z pohľadu súčasnej historiografie. Vyjadril prekvapenie nad tým, že napriek možnosti slobodného prístupu k bádaniu, nevyšla na Slovensku po roku 1989 žiadna seriózna práca, ktorá by túto problematiku komplexne a syntetizujúco spracovala. Svetlou výnimkou boli podľa neho dve konferencie v rokoch 1994 a 1999. Naopak, absencia profesionálneho záujmu podľa neho

vytvorila priestor pre rôzne tendenčné pokusy, často z pera laikov či seriózne sa tváriacich amatérov, čoho výsledkom je spochybňovanie vojenského, ale aj politického významu KDO, prerastajúce však často až do jej všeobecného zatracovania. Tomuto trendu sa podľa Bystrického, žiaľ, nevyhli ani viacerí erudovaní historici. V tomto kontexte sa snažil poukázať na hlavné príčiny pretrvávajúcej rozpoltenosti v radoch historikov pri hodnotení KDO. Osobitne pritom analyzoval tvrdenia o nezmyselnosti tejto operácie z vojenského hľadiska, ktoré odmietol. Pritom poukázal na špecifiká bojových operácií v horskom teréne. Ako kontroverzné v tejto súvislosti označil tiež niektoré uzávery známeho českého historika Karla Richtera z jeho najnovšieho diela *Apokalypsa v Karpatoch*, ktorá je vôbec prvým pokusom o komplexnejšie prehodnotenie KDO v českej historiografii po roku 1989. Zároveň sa pokúsil sformulovať niektoré nezodpovedané otázky z histórie KDO, ktorým by sa v budúcnosti mala venovať pozornosť. S ďalším príspevkom vystúpil pracovník HÚ SAV Mgr. Ondrej Podolec, ktorý hovoril o *vnútropoliticknej situácii na Slovensku v rokoch 1944/45*. V prvej časti si všimol obdobie, ktoré predchádzalo SNP a pre ktoré bol charakteristický postupný rozklad ľudáckeho režimu, jeho mocensko-represívneho aparátu, ako aj neúspešné pokusy mobilizovať verejnosť pomocou propagandy. V tomto kontexte sa snažil vykresliť reakcie širokej verejnosti a diferencovať postoje spoločenských vrstiev. Podobným spôsobom pristupoval tiež k obdobiu SNP a následnej nemeckej okupácie. Vykreslil situáciu, ktorá na Slovensku nastala na konci vojny v súvislosti s príchodom frontu na naše územie. Nasledoval referát PhDr. Tomáša Kluberta, PhD., z UCM v Trnave, ktorý hovoril o strategickej situácii Nemecka v lete 1944. V široko koncipovanom príspevku sa pokúsil o stručný náčrt najdôležitejších operácií na rôznych frontoch v tomto období, situácie nemeckej spoločnosti sužovanej bombardovaním, stavu nemeckej vojenskej výroby, ako i samotných ozbrojených síl. Poukázal na beznádejnosť nemeckej situácie, ktorú mohli zvrátiť už len použitie zbraní hromadného ničenia. Prvý blok referátov zakončil príspevok Mgr. M. Surného z UMB v Banskej Bystrici *Občiansky odboj v roku 1944 – s dôrazom na vzťah k Sovietskemu zväzu*. Práve posledné dva príspevky vyvolali pomerne živú diskusiu. Klubertove závery niektorí prítomní označili miestami za príliš kategorické a jednoznačné. J. Bystrický mal výhrady k autorovej nepresnosti v používaní vojenských termínov. V tejto súvislosti sa rozprúdila diskusia o taktike Červenej armády počas KDO. Podľa PhDr. Zlatice Zudovej-Leškovej, CSc., z Vojenského historického ústavu v Prahe, Klubert precenil jeden z dôležitých faktorov nemeckej porážky vo vojne, ktorým bola výška produkcie zbrojnej výroby na jednej a druhej strane. Na margo príspevku M. Surného s pripomienkami opäť vystúpila Z. Zudová-Lešková, ktorá kritizovala najmä spôsob, akým autor chápal a používal podľa nej dnes už prekonaný termín „občiansky odboj“, ktorý nevystihuje diferenciáciu a rozmanitosť jednotlivých nekomunistických odbojových skupín, ale ani ich vzťah ku komunistickému odboju. Na genézu vzniku tohto termínu, ktorý sa v historiografii udomácnil ešte v existujúcich podmienkach pred rokom 1989 a slúžil ako pomôcka na odlišenie komunistického a nekomunistického odboja, poukázal PhDr. Jozef Jablonický, DrSc. Na druhej strane treba povedať, že v historiografii sa používa dodnes.

V druhom popoludňajšom bloku odznali príspevky, ktoré boli zamerané na konkrétne vojenské aspekty súvisiace s bojom v Karpatoch na jeseň 1944. Pplk. Dr. Jeremiasz Ślipiec z Akadémie národnej obrany vo Varšave vystúpil s príspevkom, v ktorom upozornil na špecifiká vojny vedenej v horskom teréne na príklade KDO. Samotná operácia bola podľa neho z vojenského hľadiska úspešná, keďže sovietske, ako aj čs. jednotky, nakoniec cez Karpaty prešli. Faktograficky bohatý bol príspevok PhDr. Františka Cséfalvaya, CSc., z VHÚ Bratislava, ktorý vystúpil na tému *Maďarské vyššie jednotky v obrane severovýchodných Karpát*. Autor pritom už v úvode upozornil, že o obrannom postavení protivníka sovietskej armády sa doteraz písalo len okrajovo. O samotných maďarských jednotkách (nachádzali sa juhovýchodne od Lupkovského priesmyku), sa tiež dozvedáme len veľmi málo. Túto medzeru sa autor snažil zaplniť.

Popísal preto tiež organizáciu a zloženie maďarskej armády, ako aj situáciu, v ktorej sa v tom období nachádzala. Načrtnol tiež priebeh bojov a účasť maďarských jednotiek v nich. Špecifikami horského terénu v Karpatoch a jeho charakteristikou determinujúcou vedenie vojenských operácií na jeseň 1944, sa zaoberal pplk. Dr. Andrzej Aksamitowski z Akadémie národnej obrany vo Varšave. V tejto súvislosti si všimol tiež historické paralely niektorých významných vojenských operácií v dejinách, ktoré v konečnom dôsledku determinovali podmienky horského terénu. Analyzoval tri základné elementy, ktoré určujú boj v horách: meteorologické podmienky, vôľu obrancov a charakter samotného terénu. V prípade KDO upozornil tiež na ďalší element, ktorým bolo opevnenie nepriateľa. Veľkú pozornosť z geografického hľadiska venoval charakteristike horského terénu Karpát. Ako ďalší vystúpil zástupca múzejného oddelenia vo Svidníku Vojenského historického múzea Piešťany VHÚ Mgr. Igor Slepcev. Ten sa snažil štatisticky vyčíslit' straty 38. armády a 1. čs. armádneho zboru na Dukle. Tu nadviazal na svoj referát z konferencie v roku 1994, pričom však priniesol viaceré nové spresňujúce údaje. Straty pritom rozdelil na bojové a nebojové, v časovom rozpätí od októbra 1944 až do januára 1945. Pričom rozlišoval osoby zabit' v boji, ako aj osoby nezvestné, ranené, ale konkretizoval aj straty nebojové. Upozornil na jednu alarmujúcu skutočnosť, na ktorú často zabúdajú aj samotní historici, že táto otázka sa často skúma len prostredníctvom čísel, a nie cez osobné osudy radových vojakov, ktorí na Dukle prišli o to najcennejšie, čo mali – vlastný život. Nasledoval príspevok Z. Zudovej-Leškovej, ktorá sa zamýšľala nad tým, ako odkaz KDO vníma česká spoločnosť po roku 1989. Nadviazala tak na referát J. Bystrického, pričom aj ona konštatovala pokles záujmu o túto tému, ale často aj bagatelizovanie jej významu. Akýsi prelom vo vnímaní Dukly zo strany štátu, resp. velenia armády, nastal podľa nej až v roku 1999, keď účasť na oficiálnych oslavách prijal náčelník Generálneho štábu Armády ČR.

Aj tento blok zakončila diskusia, ktorá sa týkala najmä tém, ktoré vo svojich príspevkoch pertraktoval J. Bystrický a Z.Z. Lešková, teda otázkam prístupu súčasnej historiografie k problematike KDO. J. Bystrický v tejto súvislosti upozornil na prílišné bagatelizovanie marxistickej historiografie, ktorá podľa neho napriek určitému ideologickému nánosu priniesla množstvo nových, v mnohých prípadoch aj dodnes neprekonaných poznatkov. Vo večerných hodinách si niektorí návštevníci prezreli stálu expozíciu Vojenského múzea vo Svidníku. Nasledovalo spoločenské posedenie účastníkov.

Na druhý deň ako prvý vystúpil Dr. Andrzej Olejko z Rzesowskej univerzity. Centrom jeho pozornosti bola história, kvalita a úroveň leteckej základne, ktorú malo sovietske letectvo k dispozícii na poľskej strane Karpát pri realizácii tzv. vzdušného mosta, vytvoreného na pomoc SNP. Na povojnové osudy príslušníkov 1. čs. armádneho zboru poukázala autorská dvojica z VHÚ Bratislava Mgr. Alexej Maskalík a PhDr. Igor Baka. Už v úvode upozornili, že povojnové osudy vojenských príslušníkov odboja v druhej svetovej vojne predstavujú tému, o ktorej sa v slovenskej historiografii v mnohých prípadoch mohlo objektívne písať až po roku 1989. Nie všetkým sa totiž po oslobodení, resp. po roku 1948, dostalo zaslúženého uznania. Upozornili, že s dôstojníkmi čs. vojenského odboja východného zaobchádzal komunistický režim vo všeobecnosti oveľa lepšie, ako s príslušníkmi zo Západu, o čom svedčí fakt, že aj po personálnych čistkách v roku 1948 jeho príslušníci zastávali najvýznamnejšie armádne funkcie. Na druhej strane na viacerých prípadoch dokázali, že osudy viacerých z nich boli napriek tomu rovnako tragické.

Zaujímavý a plný osobných spomienok bol referát známeho slovenského historika J. Jablonického, ktorý predniesol pod názvom *KDO v historiografii počas normalizácie*. Okrem iného hovoril aj o peripetiách vlastnej vedeckej práce v tomto období. Ako príklad uviedol problematiku známeho odzbrojenia východoslovenských divízií nemeckou armádou, ktorí boli v tom čase predmetom jeho výskumu. Konferenciu zakončil referát ing. Jana Pokorného z Dečína z Českej republiky, ktorý si všimol dodnes aktuálnu tému *odmínovávanie východného Slovenska*.

Žiaľ, k záverečnej diskusii ani celkovému zhodnoteniu prínosu konferencie už nedošlo, keďže viacerí prítomní počas konferencie museli odcestovať. Okrem toho, z posledného bloku vypadli tiež dva dôležité referáty pracovníkov múzejného oddelenia vo Svidníku Jozefa Rodáka a Vladimíra Hospodára, ktorí však museli svoju účasť z objektívnych dôvodov odvolať. Tiež nie všetky referáty, ktoré odzneli, splnili očakávanie organizátorov, ktorí sa objektívne snažili vybrať témy, ktoré sa dotýkajú najviac absentujúcich otázok. Význam tejto konferencie, ako aj predchádzajúcich podobných podujatí, by sa mal napriek tomu odzrkadliť v kolektívnej vedeckej syntéze, ktorej absencia je zvlášť citeľná. Ukázal to koniec-koncov aj samotný priebeh konferencie.

I. Baka

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA

Výberová bibliografia X. – 2002

DO ROKU 1526

DVOŘÁK, P.: Stopy dávnej minulosti I. Slovensko v praveku / Zomp. red. V. Švenková – Budmerice : Rak, 2002. – 335 s. : fotogr., obr. – lit., reg.

KUČERA, M.: Slovensko okolo roku 1000. – Bratislava : Slov. národné múzeum, 2002. – 93 s.

POD VLÁDOU Anjouovských kráľov. Slovensko po vymretí Arpádovcov a nástupe Anjouovcov na uhorský trón, Karola Róberta, Ľudovíta Veľkého a jeho dcéry Márie. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV. / Ved. red. V. Sedlák – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2002. – 375 s. : dok., fotogr. – lit., reg.

TŘEŠTÍK, D.: Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791 – 871. – Praha : Lidové noviny, 2002. – 384 s. : fotogr., mp. – lit., reg.

* * *

CSUKOVITS, E.: Dobýjanie kostola v Biskupiciach. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 95-100.

SEGEŠ, V.: Stredoveký disciplinárny a proviantný predpis z Bardejova. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 136-140.

STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva. – In: Historický časopis. – Roč. 50, č. 3 (2002), s. 385-406.

* * *

DANGL, V.: Hrdinský obranca hradu Drégel'. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 19 (2002), s. 15 : obr.

DANGL, V.: Ján Jiskra z Brandýsa. Bitka pri Lučenci. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 5 (2002), s. 17 : obr.

DANGL, V.: Prokop Holý a husiti. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 4 (2002), s. 17 : obr.

DANGL, V.: Sedliacky vodca. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 12 (2002), s. 21 : obr. /Juraj Dóža/

FERKO, M.: Šľachtici ducha i meča. Lúpežní rytieri na Slovensku. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 1 (2002), s. 12-13 : obr.

HULÍNEK, D.: Vojenské umenie starých Slovanov. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 4 (2002), s. 4-6 : obr., mp.

HULÍNEK, D.: Výzbroj a vojenstvo doby bronzovej. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 11 (2002), s. 4-6 : fotogr., mp.

SEGEŠ, V.: Hrdina z Huňadu. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 7 (2002), s. 17 : obr. /Ján Huňady/

SEGEŠ, V.: Legendárny kráľ. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 8 (2002), s. 17 : obr. /Matej Korvín/

SEGEŠ, V.: Obratný stratég z Neapolska. Bitka pri Rozhanovciach. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 2 (2002), s. 17 : fotogr.

SEGEŠ, V.: Udatný Košičan Blažej. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 10 (2002), s. 17 : obr. /Blažej Maďar/

SEGEŠ, V.: Veľký kráľ a bojovník. Uhorské branné sily. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 3 (2002), s. 17 : obr. /Ľudovít I. Veľký/

- SEGEŠ, V.:** Všemocný trenčiansky oligarcha. Matúšovo vojsko. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 1 (2002), s. 17.
- SEGEŠ, V.:** Z mlyna na piedestál slávy. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 11 (2002), s. 17 : fotogr. /Pavol Kiniži/

1526 – 1914

- DANGL, V.:** Národnostná otázka a účasť Slovákov v armáde (1867 – 1914). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 3-25 : tabl.
- DOBROTKOVÁ, M.:** Bitka pri Trnave v roku 1704. – In: Studia Historica Tyrnaviensia I. Spoločenskovedný zborník Katedry histórie Fakulty humanistiky TU / Ed. J. Šimončíč – Trnava : Katedra histórie FH TU, 2002, s. 139-149.
- FRIVALDSZKY, J.:** Hadik András Minerva szolgálatában. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 115, č. 2 (2002), s. 389-398.
- KLEIN, B.:** Vojsková priepustnosť hlavných ciest cez (slovenské) Karpaty v 60. a 70. rokoch 19. storočia s návrhom ich logistického zabezpečenia. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 101-109 : mp.
- REMECZKI, I.:** Az érsekújvári vár 1586. évi zsoldjegyzékének vizsgálata. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 115, č. 2 (2002), s. 243-280.
- ŠIMONČIČ, J.:** Ohlas francúzskej revolúcie na Spiši. – In: Z minulosti Spiša. Spiš v 10. – 20. storočí. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči 2001/2002. / Zost. F. Žifčák – Levoča 2002.
- ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.:** Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 3-28 : obr., mp.
- ZAKAR, P.:** Protestáns katonák lelki gondozása a cs. kir. hadseregben, 1773 – 1868. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 115, č. 1 (2002), s. 3-33 : tabl.

* * *

- BEGALA, J.:** Priekopník uhorského letectva Andrej Kvasz. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 2 (2002), s. 41 : fotogr.
- DANGL, V.:** Erasmus Teuffel v bitke pri Plášťovciach. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 20 (2002), s. 15 : obr.
- DANGL, V.:** Mikuláš Pálfi a pätnásťročná vojna. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 24 (2002), s. 15 : obr.
- DANGL, V.:** Mikuláš Šubič Zrínsky – obranca Sihote. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 23 (2002), s. 15 : obr.
- DANGL, V.:** Neúspechy a prehry Jána Balašu. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 22 (2002), s. 15 : obr.
- DANGL, V.:** Süleyman I. Nádherný. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 15 (2002), s. 15 : obr.
- DANGL, V.:** Štefan Dobó – obranca hradu Jáger. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 21 (2002), s. 15 : fotogr.
- DANGL, V.:** Vojvodca v habite. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 14 (2002), s. 21 : obr. /Pavol Tomori/
- HÝKEL, T.:** Z historie slovenských pracháren. – In: Střelecký magazín. – Roč. 7, č. 2 – 4 (2002), s. 40-41.
- MRVA, I.:** Povstanie Štefana Bočkaja. Vznešené idey v osídľach nenávisťi. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 1 (2002), s. 8-10 : fotogr.
- TAJTÁK, L.:** Hurbanovskí dobrovoľníci – národné vojsko? – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 2 (2002), s. 38 : obr.
- TAJTÁK, L.:** K niektorým otázkam hodnotenia revolúcie 1848/49 na Slovensku. – In: Historický časopis. – Roč. 50, č. 1 (2002), s. 43-48.
- ŽIAK, J.:** Osudná bitka pri Trenčíne. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 6 (2002), s. 17 : mp.

1914 – 1918

GALANDAUER, J.: 2. 7. 1917, bitva u Zborova. Česká legenda. – Praha : Havran, 2002. – 152 s.
VOJENSKÉ cintoríny v západnej Haliči. Sprievodca. Dušan Jurkovič 1916/1917. Kriegerfriedhöfe in Westgalizien. Reiseführer. Military cemeteries of Western Galicia. Guide. / Zost. M. Dulla – Bratislava : VŠVU, 2002. – 135 s.

* * *

ADÁMEK, J.: Trochu vzpomínek z I. světové války a ze zajetí z let 1914 – 1920. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 4 (2002), s. 913-934.

BALLA, T.: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyar katonái az első világháborúban. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 115, č. 1 (2002), s. 189-195.

KOPECKÝ, P.: Rumunská misia Milana Rastislava Štefánika. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 2 (2002), s. 33.

KUTLÍKOVÁ, D.: K problematice stejnokrojů příslušníků československé jednotky v Rusku v roce 1918. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 4 (2002), s. 884-912 : fotogr., tabl.

NOVÁK, M.: Rusofilské a procarské tendence v československém zahraničním odboji ve Francii 1914 – 1915. – In: Historický obzor. – Roč. 13, č. 7-8 (2002), s. 175-181.

1918 – 1939

DEÁK, L.: Viedenská arbitráž – 2. november 1938. Dokumenty 1. 20. september – 2. november 1938. – Martin : Matica slovenská, 2002. – 253 s. – reg.

NEVYHOŠTĚNÝ, J.: Financem na Podkarpatské Rusi. – Praha : Radan Lášek, 2002. – 199 s. : fotogr., tabl.

SPEYCHAL, R.: Stráž obrany státu. Historie, uniformy, materiály, insignie. – Praha : MV & H, s. r. o., 2002. – 64 s.

TAUBNER, F.: Mythos München. Le Mythe de Munich. The Myth of Munich. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 98. – München : R. Oldenbourg Verlag, 2002. – 386 s.

VEĽKÁ politika a malé regióny. Malé regióny vo veľkej politike, veľká politika v malých regiónoch. Karpatský priestor v medzivojnovom období 1918 – 1939. / Zost. P. Švorc – Prešov : Univerzum, 2002. – 321 s.

* * *

BYSTRICKÝ, V.: Dohoda štyroch veľmocí v Mníchove roku 1938. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 44-62.

DEJMEK, J.: Z telefonických rozhovorů prezidenta Edvarda Beneše s československými vyslanci v Londýně a Paříži v září 1938. – In: Moderní dějiny 10. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HÚ AV ČR, 2002, s. 271-291.

FIDLER, J.: Útvary útočné vozby československé branné moci (1922 – 1938). – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 1 (2002), s. 185-211.

HERTEL, M.: Činnosť profesora Vojtecha Tuku pred jeho vstupom do Slovenskej ľudovej strany roku 1922. – In: Historický časopis. – Roč. 50, č. 2 (2002), s. 257-279.

HRONSKÝ, M.: Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 (tretia časť). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 26-43.

JUNEK, M.: Zánik Československa v roku 1939. Deníkové záznamy a dopis Antona Štefánka z let 1938 – 1939. – In: Studia Historica Nitriensia X. – Nitra : Katedra histórie a Katedra archeológie FF UKF, 2002, s. 173-191.

MARŠÁLEK, Z.: Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 2 (2002), s. 303-337 : fotogr., mp.

MARŠÁLEK, Z.: Mobile Formations in the Annual Manoeuvres of the Czechoslovak Army in 1937. – In: Historie a vojenství. History and Warfare. Special Issue 2002 / Ed. M. Borovička – Praha : Historical Institute ACR, 2002, s. 99-134.

MICHNOVIČ, I.: Prejavy antisemitizmu v okresoch Zemplína v období autonómie Slovenska (6. 10. 1938 – 14. 3. 1939). – In: Ročenka Katedry dejín FHPV PU 2002. / Zost. M. Pekár – Prešov : ManaCon, 2002, s. 62-70 : tabl.

PAZDERA, D.: Pokus o zřízení psychotechnické stanice v Československé státní zbrojovce. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 3 (2002), s. 625-637.

PEKÁR, M.: Región Šariša v čase medzi Mníchovom a 14. marcom 1939. – In: Veľká politika a malé regióny. / Zost. P. Švorc – Prešov : Graz, 2002, s. 220-228.

STEGMANN, N.: Soldaten und Bürger: Selbstbilder tschechoslowakischer Legionäre in der Ersten Republik. – In: Militärgeschichtliche Zeitschrift. – Roč. 61, č. 1 (2002), s. 25-48.

ŠEDIVÝ, I.: Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 1 (2002), s. 158-184 : tabl.

* * *

BYSTRICKÝ, V.: V plánech Hitlera. Nacistické Nemecko a vznik Slovenskej republiky. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 5 (2002), s. 25-27 : fotogr.

ČAPLOVIČ, M.: Čs. dunajská flotila 1919 – 1939. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 11 (2002), s. 26-27 : fotogr.

ČAPLOVIČ, M.: Francúzska vojenská misia v ČSR 1919 – 1938. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 3 (2002), s. 22-24 : fotogr.

ČAPLOVIČ, M.: French military mission in Czechoslovakia. Part II. – In: Slovak Army Review – Winter 2002, s. 26 : fotogr.

HRONSKÝ, M.: Na mape posvätej Dohodou. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 5 (2002), s. 21-23 : fotogr.

HRONSKÝ, M.: Talianska vojenská misia v začiatkoch ČSR. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 3 (2002), s. 19-21 : fotogr.

JANAS, K.: Okupácia Slovenska v marci 1939. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 8-9 (2002), s. 22-23 : fotogr.

KARLICKÝ, V.: Mobilizace 1938 aneb osobní výzbroj našich vojáků. – In: Střelecký magazín. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 26-27 : fotogr.

MÍČKO, P.: Cesta k 14. marcu 1939. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 1 (2002), s. 22-23 : fotogr.

PAZDERA, D.: Pistole N v letech 1919 – 1920. – In: Střelecký magazín. – Roč. 7, č. 2 (2002), s. 10-12 : fotogr.

STRAKA, K.: Obrnění hraničáři. – In: Střelecký magazín. – Roč. 7, č. 7-8 (2002), s. 44-46, 52-53 : fotogr.

1939 – 1945

BISKUP Michal Buzalka. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40. výročia úmrtia / Zost. R. Letz, I. Petranský – Bratislava : Lúč, 2002. – 173 s.

BRANDES, D.: Cesta k vyhnání 1938 – 1945. Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska. – Praha : Prostor, 2002. – 499 s. : mp. – lit., reg.

FILIP, Z.: Cesty hrdinů československého zahraničního odboje 1939 – 1945. – Štíty : Veduta, 2002. – 131 s.

FORMÁNEK, V.: Válka v zajetí. – B. m. : Vítek Formánek, 2002. – 241 s. : fotogr. /RAF, čs. letci/

HANUŠ, J. – MAYER, J.: Dravec temnot (deník nejspěšnějšího čs. nočního stíhače ve Středomoří). – Praha : Aeromedia, 2002. – 127 s.

- HAVEL, J.:** Štvancem svědomí. – Praha : Oftis, 2002. – 260 s. : fotogr. /čs. západný odboj/
- KUKLÍK, J.:** Mýty a realita takzvaných „Benešových dekretů“. Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. – Praha : Linde a. s., 2002. – 511 s.
- NAŠI** v poušti. / Text. část sprac. P. Berger – Praha : Naše vojsko, 2002. – 120 s., 143 fotogr.
- OD ROZPADU** Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 – 1940 (16. března 1939 – 15. června 1940). Dokumenty československé zahraniční politiky. / Přípr. J. Němeček – Praha : Ústav mezinárodních vztahů UK, HŮ AV ČR, 2002. – 730 s.
- PACNER, K.:** Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914 – 1989. Díl II. 1939 – 1945. – Praha : Themis, 2002. – 500 s. – Reg.
- RAJLICH, J.:** Jediný československý maršál. – Praha : Aeromedia, 2002. – 448 s. : fotogr. /K. Janoušek/
- RAJLICH, J.:** Na nebi hrdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940 – 1945. 4. část (1943). – Cheb : Svět křidel, 2002. – 722 s. : fotogr., tabl. – lit.
- RAJLICH, J.:** Tatraští orli nad Kubání. Historie slovenské stíhací letky 13. – Praha : Ares – D Consult nakl. Deus, 2002. – 127 s. : fotogr., tabl.
- SLOVENSKÁ** republika 1939 – 1945 očami mladých historiků I. Zborník příspěvků z prvního sympózia Katedry historie Filozofické fakulty UCM Trnava, Modrová 19. – 20. apríla 2002 / Zost. M. Lacko – Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2002. – 201 s. : tabl. – Podolec, O.: K niektorým prvkom prvej slovenskej ústavy a ich reálnej aplikácii v politickom systéme štátu, s. 11-31; Petranský, Ivan A.: Katolícka cirkev v období prvej Slovenskej republiky, s. 33-52; Stráska, J.: Hospodárska spolupráca medzi Slovenskom a Švajčiarskom v rokoch 1939 – 1945, s. 53-76; Michela, M.: Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941, s. 77-106; Gniadzowski, M.: Obraz vojnového Slovenska v poľskej ilegálnej brožúre Dzisiejsza Slowacja z roku 1943, s. 107-124; Súdny, B.: Úlet osemčlennej skupiny slovenských vojenských letcov z Piešťan do Poľska dňa 7. júna 1939, s. 125-140; Štibrány, V.: Slovenskí vojaci v boji o Rostov na Done, s. 141-154; Medvecký, M.: Represie príslušníkov Zaist'ovacej divízie voči civilnému obyvateľstvu na obsadenom území ZSSR, s. 155-166; Budaj, M.: Národnostné menšiny v Maďarskej kráľovskej armáde v rokoch 1939 – 1943, s. 167-177; Repa, R.: Pritomnosť Sicherheitsdienstu v Senici a postup sovietskej armády, s. 179-188; Lacko, M.: Prístup historika k pramennej báze najnovších dejín. (Niekoľko poznámok na okraj problému), s. 189-198.
- ŠUMICHRAST, P. – HOCHMUTH, V. – ANĐAL, J.:** Messerschmitt Bf 109 F, G-2 a G-4 slovenských pilotov 1942 – 1943. HT model špeciál No. 903. Poprad 2002. – 36 s.
- VIDELI** sme holokaust. / Aut. kol. – Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2002.
- ZÁPISKY** generála Rudolfa Viesta. (Exil 1939 – 1944.) / Zost. D. Tóth – Bratislava : MO SR – VIA, 2002. – 334 s., fotogr. príl. – pram. a lit.

* * *

- BAKA, I.:** Spolupráca a vzťahy medzi Hlinkovou gardou a slovenskou armádou (1939 – 1941). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 110-122.
- BÍLEK, J. – LÁNIK, J.:** Československá armáda 1939 – 1945. (Plány a skutočnosť.) – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 4 (2002), s. 995-998.
- ČIERNA-LANTAYOVÁ, D.:** Okupované územia južného Slovenska, politické koncepcie 1938 – 1945. – In: Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko / Ed. M. Glettler, Ľ. Lipták, A. Mišková – Bratislava : AEP, 2002, s. 239-253.
- FRIEDL, J.:** Československé predstavy o vojenských otázkách a systéme velení během jednání o čs.-polské konfederaci 1940 – 1943. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 1 (2002), s. 35-67.
- GABZDILOVÁ, S.:** Nemecká menšina na Slovensku koncom druhej svetovej vojny. – In: Moderní dějiny 10. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HŮ AV ČR, 2002, s. 111-136.
- GEBHART, J.:** Historiography on the Period 1938 – 1945. – In: Historica. Historical Sciences in the Czech Republic. Series Nova, 7-8, 2001 (vyd. 2002), s. 145-163.
- HLAVA, B.:** Recipročné návštevy S. V. Kaftanova a J. Siváka v kontexte slovensko-sovietskych vzťahov v rokoch 1939 – 1940. – In: Historický časopis. – Roč. 50, č. 4 (2002), s. 607-618.
- HRADSKÁ, K.:** Nemecký poradca a riešenie židovskej otázky na Slovensku. – In: Tereziánske štúdie a dokumenty. Praha : Academia – Institut Tereziánske iniciatívy, 2002, s. 283-298.

KAMENEC, I.: Neúspešné pokusy o obnovenie deportácií slovenských Židov. – In: Terezínske studie a dokumenty. Praha : Academia – Institut Terezínske iniciatívy, 2002, s. 299-315.

KATREBA, Z.: Slovenská Rýchla skupina na východnom fronte v lete 1941. – In: Historie a plastikové modelárství. – Roč. 12, č. 5 (2002), s. 9-15 : fotogr.

KATREBA, Z.: Vojenská tovareň 5 – Vojenský technický a chemický ústav v Zemianskych Kostol'anoch (1939 – 1940). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 29-51.

LIPTÁK, L.: Geopolitické predstavy o Slovensku počas druhej svetovej vojny, ich vplyv na režim a odboj. – In: Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko / Ed. M. Glettler, L. Lipták, A. Míšková – Bratislava : AEP, 2002, s. 113-226.

MELZER, R.: Vojenská služba karpatských Nemcov v Zbraniach SS v rokoch 1939 – 1945. – In: Acta Historica Neosoliensia V. – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB, 2002, s. 176-193.

NĚMEČEK, J.: Československo-polské vzťahy na počátku 2. svetovej války: složitá cesta k jednání o konfederaci. – In: Český časopis historický. – Roč. 9, č. 2 (2002), s. 355-378.

NĚMEČEK, J.: Československý londýnský politický exil a židovská otázka. – In: Terezínske studie a dokumenty 2002, s. 324-340.

NĚMEČEK, J.: Polsko a uznání československé prozatímní vlády v létě 1940. – In: Slovanský přehled. – Roč. 88, č. 2 (2002), s. 257-261.

NIŽŇANSKÝ, E.: Deportácie Židov zo Slovenska v roku 1942 a prijatie ústavného zákona č. 68/1942 o „vyst'ahovaní Židov“. – In: Studia Historica Nitriensia X. – Nitra : Katedra histórie a Katedra archeológie FF UKF, 2002, s. 85-156.

NIŽŇANSKÝ, E.: Dvojnásobné zmocnenie sa vlády na Slovensku v rokoch 1938/39 v porovnaní s „Machtergreifung“ v rokoch 1933/34 v Nemecku. – In: Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko / Ed. M. Glettler, L. Lipták, A. Míšková – Bratislava : AEP, 2002, s. 185-211.

NIŽŇANSKÝ, E.: Židovské pracovné stredisko v Degeši v dokumentoch. – In: Studia Historica Nitriensia X. – Nitra : Katedra histórie a Katedra archeológie FF UKF, 2002, s. 219-236.

PEKÁR, M.: 22. jún 1941 a Slovensko, s osobitným dôrazom na pomery v Šarišsko-zemplínskej župe. – In: Ročenka Katedry dejín FHPV PU 2002. / Zost. M. Pekár – Prešov : ManaCon, 2002, s. 71-78.

RAJLICH, J.: Fighter Squadron 13 of the Slovak Air Arms on the Eastern Front, 1942 – 1943. – In: Historie a vojenství. History and Warfare. Special Issue 2002 / Ed. M. Borovička – Praha : Historical Institute ACR, 2002, s. 134-166.

RAJLICH, J.: Příklad Alsterufer. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 1 (2002), s. 121-154 : fotogr.

SCHÖNHERR, K.: Prípravy skupiny armád Severná Ukrajina na odzbrojenie slovenskej armády v operačnom priestore východného Slovenska v auguste 1944. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 2 (2002), s. 93-103.

SLEPCOV, I.: Bojová činnosť sovietskej 8. leteckej armády na území východného Slovenska vo svetle operačných hlásení jej štábu (september – 3. december 1944). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 155-160.

ŠOLC, J.: Osudné rozhodnutí (případ Talský). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 81-99.

ŠUMICHRAS, P.: Výchovná práca v slovenskej armáde v zázemí v rokoch 1939 – 1944. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 2 (2002), s. 26-51 : tabl.

TÖNSMEYEROVÁ, T.: Od ochranného přátelství k okupační moci vnímání německého vlivu slovenskou elitou. – In: Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko / Ed. M. Glettler, L. Lipták, A. Míšková – Bratislava : AEP, 2002, s. 227-237.

VANĚK, O.: Prvé špeciálne operácie zo ZSSR na územie Československa (marec 1939 – december 1941). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 63-80.

* * *

BRADÁČ, P.: Bol som vojakom slovenského štátu. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 8-9 (2002), s. 28-29, 34-35 : fotogr.

- BURSA, S.:** Dolietali skoro. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 17 (2002), s. 69-71 : fotogr. /slov. Vzdušné zbrane/
- BURSA, S.:** Postskriptum k zostrelom príslušníkov letky 13. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 4 (2002), s. 58-60 : fotogr.
- CSĚFALVAY, F.:** British military mission in Slovakia in 1944 – 1945. – In: Slovak Army Review. – Spring 2002, s. 26-27 : fotogr.
- CSĚFALVAY, F.:** Vojenské misie štátov protihitlerovskej koalície na Slovensku roku 1944. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 3 (2002), s. 28-30 : fotogr.
- ČIPKA, M.:** Zápisky generála Rudolfa Viesta. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 17 (2002), s. 14 : fotogr.
- DOLINAY, J.:** Antropoid 1942. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 5 (2002), s. 26-27 : fotogr.
- FRIEDL, J.:** Československé představy o vojenských otázkách a systému velení během jednání o čs.-polské konfederaci 1940 – 1943. – In: Armáda České republiky dnes. – Č. 1 (2002), s. 35-65.
- HRNKO, A.:** Nemecká vojenská misia na Slovensku 1939 – 1944. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 3 (2002), s. 25-27 : fotogr.
- CHYTKA, S. – VALIŠ, Z.:** Generál Ferdinand Čatloš. – In: Dějiny a současnost. – Roč. 24, č. 1 (2002), s. 27-31.
- JANAS, K.:** Dubnickí Francúzi v SNP. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 16 (2002), s. 7 : fotogr.
- JANAS, K.:** Návrat k župám v roku 1940. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 11 (2002), s. 24-25 : fotogr.
- KAMENÍK, V.:** Čo viete o Márii Petruňovej? Pátranie po tragickom osude parašutistky. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 16 (2002), s. 7 : fotogr.
- KAMZÍK, J.:** Osudy partizánskej brigády K. Gottwalda. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 15 (2002), s. 7.
- KATREBA, Z.:** Czechoslovak ground forces in Great Britain between 1940 – 1945. – In: Slovak Army Review. – Summer/Autumn 2002, s. 26-27 : fotogr.
- KROUPA, K.:** Päť bratov Kaliničovcov. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 3 (2002), s. 8 : fotogr.
- MACHALA, D.:** Orol v Slávičom údolí. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 2 (2002), s. 16 : fotogr. /Otto Smik/
- MASARYKOVÁ, M.:** Žijúca legenda SNP. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 8-9 (2002), s. 26-27 : fotogr. /J. Brunovský/
- MAZÚR, M.:** Rub a líc slovenského zlatého pokladu Štátna zbierka v rokoch 1939 – 1945. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 4 (2002), s. 13-15 : fotogr.
- MICHELA, M.:** Karol Murgaš – výtržník vo víre udalostí. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 5 (2002), s. 36-37 : fotogr.
- NAVRÁTIL, M.:** Obeť totalitnej justičnej vraždy. 1. – 2. Pred 90. rokmi sa narodil genmjr. in memoriam V. Žingor. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 17 – 18 (2002), s. 7 : fotogr.
- NĚMEČEK, J.:** Lietadlami do zahraničného odboja. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 5 (2002), s. 33 : fotogr.
- PALKOVIČOVÁ, V.:** Skaza najväčšej slovenskej zbrojovky. – In: Historická revue. – Roč. 13, č. 6-7 (2002), s. 38-39 : fotogr.
- PAULIAK, E.:** Stalingradská bitka. 1.-2. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 2-21 (2002), s. 3.
- PITEĽ, M.:** Nesklamali v ťažkých chvíľach. 1. – 3. : Spomienky Michala Piteľa. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 26, 1-2 (2001 – 2002), s. 7. /2. čs. samostatná parabrigáda/
- RAJLICH, J.:** Jeden z tatranských orlů. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 13, 14, 15-16 (2002), s. 24-27, 20-23, 14-16 : fotogr. /František Hanovec/
- RAJLICH, J.:** První letecké vítězství čs. pilota ve 2. světové válce. – In: Revi. – Č. 42 (2002), s. 20-24 : fotogr.
- RAJLICH, J.:** Sestřelení u Norska aneb konec jedné záhady. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 8 (2002), s. 12-14 : fotogr.
- RAŠLA, A.:** Ešte k prípadu bývalého škpt. del. Ladislava Nižňanského. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 4-5 (2002), s. 7 : fotogr.
- RŮŽIČKA, B.:** Krycí kódy výrobců na území ČSR za 2. světové války. – In: Střelecký magazín. – Roč. 7, č. 7-10 (2002), s. 39 : fotogr.
- SRP, F.:** Paralely. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 12 (2002), s. 62-64 : fotogr. /čs. západný odboj/

VITKO, P.: Boje Slovákov v Taliansku. Víťazstvo nad fašizmom. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 9 (2002), s. 17 : fotogr.

ŽALMAN, M.: Nikto a nič nie je zabudnuté. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 23 (2002), s. 7 /Turiec, part. jednotky/

1945 – 1993

BÍLEK, J.: Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci. / Ed. E. Kovářová, J. Táborský – 2. upr. vyd. – Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. – 287 s.

CHRASIL, S.: Normalizace československé armády na počátku 70. let. – Brno : Vojenská akademie, 2002. – 201 s.

JUŠČÁK, P.: Odvlečení : Osudy občanov Československa odvečených do pracovných táborov GULAG v ZSSR. – Bratislava : Kalligram, 2002. – 328 s.

PACNER, K.: Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914 – 1989. Díl III. 1945 – 1961, díl IV. 1961 – 1989. – Praha : Themis, 2002. – 710 s., 692 s. – reg., pram.

PALEČEK, P.: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa. Neevidované kremace 1941 – 1945. Zemřelí ve věznicích 1948 – 1956. – Brno : Prius, 2002. – 171 s.

RETRIBUCE v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945 – 1948. Sborník příspěvků. / Ed. M. Borák – Praha, Opava : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Slezský ústav SZM, 2002. – 198 s.

SLOVENSKO a režim normalizácie / Zost. Norbert Kmet' – Prešov : Vyd. Michala Vaška pre Ústav polit. vied SAV, 2002. – 304 s.

ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M.: Prezidentské dekréty E. Beneša v povojnovom Slovensku. – Bratislava : Veda, 2002. – 170 s.

* * *

BLAŽEK, Č. – HODNÝ, J.: Stresory ovlivňující psychický stav vojáků československé protichecké jednotky vyslané do oblasti Perského zálivu v letech 1990 – 1991. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 11, č. 2 (2002), s. 112-122.

GABZDILOVÁ, S. – OLEJNÍK, M.: Proces internácie nemeckého obyvateľstva na Slovensku v rokoch 1945 – 1946. – In: Historický časopis. – Roč. 50, č. 3 (2002), s. 423-438 : tabl.

HOSPODÁR, V.: Pomoc príslušníkov čs. armády pri živelných pohromách na území Slovenska v šesťdesiatych rokoch. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 73-94 : mp., tabl.

MAYEROVÁ, F.: Vězení jako minulost, odboj jako paměť : Konfederace politických vězňů. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 9, č. 1 (2002), s. 42-64.

PILÁT, V.: The First Group of Czechoslovak Military Doctors in the Korean War. – In: Historie a vojenství. History and Warfare. Special Issue 2002 / Ed. M. Borovička – Praha : Historical Institute ACR, 2002, s. 167-198.

RUSNÁKOVÁ, L.: Udalosti v Poľsku v roku 1956 a ich ohlas na Slovensku. – In: Acta Historica Neosoliensia V. – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB, 2002, s. 126-135.

SIEBER, K.: Československá vojenská pomoc Ugandě (1965 – 1970). – In: Historický obzor. – Roč. 13, č. 9-10 (2002), s. 223-230.

SIEBER, K.: Československo a Nigérie v letech 1961 – 1967. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 1 (2002), s. 4-34 : fotogr., mp.

SIEBER, K.: Československo a občanská válka v Nigérii (1967 – 1970). – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 2 (2002), s. 267-302 : mp.

VARINSKÝ, V.: Čo bola „Biela légia“? – In: Acta Historica Neosoliensia V. – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB, 2002, s. 78-87.

- VONDRÁŠEK, V.:** Příprava vyšších velitelů a štábních důstojníků čsl. armády v letech 1945 – 1951. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 52-72 : tabl.
- VÝBOH, J.:** Zváz pre spoluprácu s armádou na Slovensku 1951 – 1990 (náčrt vývoja organizácie). – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 120-135.
- WANNER, J.:** Československo-egyptská zbrojní dohoda z roku 1955. – In: Slovanský přehled. – Roč. 88, č. 1 (2002), s. 59-77.
- ZÍDEK, P.:** Vývoz zbraní z Československa do zemí třetího světa v letech 1948 – 1962. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 3 (2002), s. 523-567.

* * *

- DMITROV, S.:** A katonai és politikai és politiaki helyzet az ukarán államhatárokon. – In: Új Honvédségi Szemle. – Roč. 56, č. 9 (2002), s. 65-69.
- GAVLAS, P. – RAŠEK, A.:** Před deseti lety se rozdělila československá armáda. – In: Mezinárodní politika. – Roč. 26, č. 12 (2002), s. 10-13.
- IRRA, M.:** S vrtulníkem na západ. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 15-16 (2002), s. 37-41 : fotogr.
- IRRA, M.:** „Sibly“ nad Dunajem. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 9 (2002), s. 12-15 : fotogr. /r. 1947, katastrofy, čs. armáda/
- LUŇÁK, P.:** Nový pohled na aliance z doby studené války. – In: NATO review. – Zima 2001/2002, s. 31-33.
- ORLITA, A.:** Naše vojenské „Čtyřistadesítka“. 1.-2. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 17-18 (2002), s. 13-15, 53-55 : fotogr.
- SKALA, S.:** MiG-15: čs. verze a úpravy. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 20-23 (2002), s. 24-27, 58-63, 54-56, 52-55 : fotogr., nákr.
- VITKO, P.:** Krst ohněm v Púštnej búrke. Skúsenosti z vojny. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 1 (2002), s. 10-11 : fotogr.
- VITKO, P.:** Účasť armády pri povodniach v minulosti. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 17 (2002), s. 15 : fotogr.
- ŽIAK, J.:** Slovensko a vojny v 20. storočí. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 22 (2002), s. 14 : fotogr.

PO ROKU 1993

- ARMÁDA** Slovenskej republiky 2001. / Zodp. red. E. Veselý – Bratislava : MO SR, 2002. – 178 s. : fotogr., grafy, obr., tabl.
- ASMUS, R. D.:** Dvere do NATO. Ako sa aliancia prispôsobila novým časom / Z angl. prel. Z. Bútorová – Bratislava : Kalligram pre MO SR, 2002. – 425 s.
- NÍŽŇANSKÝ, J.:** Komunikácia vojenských profesionálov s verejnosťou. – Bratislava : MO SR, 2002. – 54 s.
- NÍŽŇANSKÝ, J.:** Propaganda a vojenské operácie. – Bratislava : MO SR – IOB, 2002. – 56 s.
- PARTNERSTVO** pre 21. storočie. NATO v dokumentoch z rokov 1999 – 2001 / Ed. Š. Šebesta – Bratislava : Výskumné centrum Slov. spoločnosti pre zahr. politiku, 2002. – 264 s., tabl. – reg., príl.

* * *

- ČIPKA, M.:** Slovenská stopa v Sýrii. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 25-26 (2002), s. 16-17 : fotogr.
- DAXNER, P.:** Slováci vo východnom Timore. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 19-20 (2002), s. 6-7, 10-11 : fotogr.
- DOLINAY, J.:** Špecialisti zo Žiliny. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 10 (2002), s. 12-13 : fotogr. /elitné jednotky OS SR/

- DOLINAY, J.:** Rok 2002 v rezorte Ministerstva obrany SR. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 25-26 (2002), s. 26-29 : fotogr.
- DRAHOŠ, J.:** Strategická koncepcia NATO. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 1 (2002), s. 28-29 : fotogr.
- DURDÍK, J.:** Integrácia medzinárodného humanitného a vojnového práva do prípravy profesionálnych poddôstojníkov. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 9, č. 2 (2002), s. 20-22.
- GÁFRIK, A.:** Export zbraní zo Slovenska. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 1 (2002), s. 6-7 : fotogr.
- GÁFRIK, A.:** Vrtuľníky pre SFOR. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 9 (2002), s. 15-18 : fotogr.
- GRUCA, M.:** Aktuálny stav a perspektívne požiadavky na presadzovanie princípov medzinárodného humanitného a vojnového práva do vzdelávania a výcviku ozbrojených síl Slovenskej republiky. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 9, č. 2 (2002), s. 12-19.
- HADAR, I.:** Military police in the slovak army. – In: Slovak Army Review. – Spring 2002, s. 20-21 : fotogr.
- KOTLÁR, J.:** Pozorovateľské misie : Poslovnia mieru. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 5 (2002), s. 12-14 : fotogr., mp.
- KMENT, R.:** Nemocnica vo Východnom Timore. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 11 (2002), s. 10-11 : fotogr.
- KMENT, R.:** Prápor okamžitej reakcie. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 12 (2002), s. 10-11 : fotogr.
- LACKOVIČ, R.:** Slovensko v mierových operáciách. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 10-11 (2002), s. 12-15, 12-13 : fotogr.
- MEČIAR, V.:** Slovaks of 1st Czecho-Slovak battalion expand frontiers of transatlantic collaboration. – In: Slovak Army Review – Summer/Autumn 2002, s. 21-22 : fotogr.
- MEČIAR, V.:** Slovaks take leading role in Cyprus mission. – In: Slovak Army Review – Winter 2002, s. 21-22 : fotogr.
- MICHNICA, J.:** Devy s modrými baretmi. Ženy v misiách. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 22 (2002), s. 17 : fotogr.
- MICHNICA, J.:** Krotitelia balkánskych vášní. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 9 (2002), s. 12-13 : fotogr.
- PROCHÁZKA, J. – MICHNICA, J.:** Slovensko směřuje do struktur NATO = Slovakia Aims to Join NATO Structures. – In: Czech Armed Forces Today. – Č. 1 (2002), s. 22-25 : fotogr.
- PROCHÁZKA, J.:** Česko-slovensko-polská brigáda. A Czech-Slovak-Polish Brigade. – In: Czech Armed Forces Today – Č. 3 (2002), s. 12-13 : fotogr.
- PROCHÁZKA, J.:** Společně pod vlajkou NATO. – In: Czech Armed Forces Today. – Č. 1 (2002), s. 6-8.
- ROZBOR** ministra obrany. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 2 (2002), s. 10-11, 14.
- STOLÁR, M.:** Vzdušné sily Armády SR podľa modelu 2010. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 3 (2002), s. 24-27 : fotogr.
- ŠMIHULA, V.:** Úspech Slovenska v širokej koalícii s členskými štátmi NATO. Príspevok k verejnej diskusii o vstupe Slovenska do NATO. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 11-12 (2002), s. 8.
- ŠVRLO, P.:** Terorizmus – aktuálna výzva svetu. 1.-3. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 15, 18, 19 (2002), s. 10-11, 14-15, 10-11 : fotogr.
- ULJACKÝ, T.:** Zmluva s Vatikánom. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 23 (2002), s. 7 : fotogr.
- ÚSTAVNÝ zákon z 11. apríla 2002 o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 9 (2002), s. 10-11, 14-15.**
- VITKO, P.:** Slovenskí ženisti v Eritrei. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 9 (2002), s. 10-11 : fotogr.
- VITKO, P.:** Služba mieru pod africkým slnkom. 1.-3. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 14-15 (2002), s. 12-13, 16-17 : fotogr.
- ZÁKON** o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 13 (2002), s. I-XXIV : fotogr.
- ZÁMER** rozvoja výchovy v pôsobnosti ministerstva obrany na roky 2003 – 2006 s výhľadom do roku 2010. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 9, č. 2 (2002), s. 23-46 : tabl.
- ZASTÚPENIE** rezortu MO SR pri NATO. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 11 (2002), s. 28-29 : fotogr., tabl.
- ZATLKAJ, P. – MACKO, L.:** Slovakia and NATO. – Slovak Army Review. – Summer/Autumn 2002, s. 11-14.

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

ARMÁDA, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918. Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 14. – 15. novembra 2001. / Ed. V. Dangl – Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002. – 359 s. – Segeš, V.: Mestá v uhorskom vojenstve na konci stredoveku, s. 17-30; Pálosfalvi, T.: Jan Jiskra a felvidéki városok, s. 31-41; Pálffy, G.: Háborúk, hadsereg és város a 16. századi Magyarországon, s. 42-54; Graus, I.: Vojnové výdavky a ich dopad na ekonomiku Banskej Bystrice v 16. storočí, s. 55-67; Varga, J. J.: Hajdúvárosok a 17. században, s. 68-80; Lengyelová, T.: Malé mesto v ohrození, s. 81-91; Konečný, A.: Slobodné kráľovské mesto Skalica a jej opevnenie do začiatku 18. storočia, s. 92-99; Čičaj, V.: Niektoré aspekty vzťahu mesta a vojenstva v období novoveku, s. 100-110; Martuliak, P.: Vojsko a osudy mesta Banská Bystrica v čase protihabsburských stavovských povstaní, s. 111-126; Duchoň, M.: Obrana mesta Modry v 17. storočí, s. 127-138; Mészáros, K.: Város és hadsereg a Rákóczi-szabadságharcban, s. 139-157; Kónya, P.: Úloha východoslovenských miest v povstaní Františka II. Rákócziho, s. 158-185; Zachar, J.: Késmárktól a világhírnévig: Kray Pál tábornagy (1735 – 0804), s. 186-204; Hermann, R.: Felsőmagyarországi polgárok az 1848 – 1849. évi szabadságharcban, s. 205-221; Škvarna, D.: Slovenské dobrovoľnícke výpravy a mestská spoločnosť na Slovensku, s. 222-234; Pál, J.: Hadsereg és városok a Székelyföldön a 19. század végéig, s. 235-247; Hajdu, T.: Hadsereg és város a dualizmus korában, s. 248-258; Dangl, V.: Mestá, kasárne a posádky na Slovensku v posledných desaťročiach pred prvou svetovou vojnou, s. 259-283; Holec, R.: Hospodárske súvislosti vzťahu mesta a armády na začiatku 20. storočia, s. 284-293; Čaplovič, M.: Košice v období dualizmu – významná vojenská posádka monarchie v rokoch 1867 – 1914, s. 294-305; Hronský, M.: Obsadenie Bratislavy čs. vojskom na rozhraní rokov 1918 – 1919 a postoje mestského obyvateľstva, s. 306-331; Lipták, L.: Zbrojárska výroba a urbanizácia na Slovensku v 19. a 20. storočí (etapy, geopolitické aspekty, dôsledky), s. 332-348; Lipták, L.: Záverečné hodnotenie, s. 349-354.

BEŇA, J.: Slovensko a Benešove dekréty. / Zomp. red. K. Vrzgulová – Bratislava : Belimex, 2002. – 251 s.

BROD, T.: Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 – 1948. Československá cesta do sovietského područí. – Praha : Academia, 2002. – 699 s. : fotogr. – pram. a lit., reg.

ČIERNALANTAYOVÁ, D.: Pohľady na východ. Postoje k Rusku v slovenskej politike 1934 – 1944. / Zomp. red. J. Madarásová – Bratislava : Veda, 2002. – 265 s. – pram. a lit., reg., res.

EDVARD Beneš. Odsun Němců z Československa. Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940 – 1947. / K vyd. přípr. K. Novotný. – 2. vyd. – Praha : Dita, 2002. – 237 s., příl. – reg.

FABRICIUS, M. – SUŠKO, L.: Jozef Tiso – prejavy a články, zv. I. (1913 – 1938). – Bratislava : AEP, 2002. – 566 s.

KOHÁROVÁ, M.: Monopolní výroba výbušných látek v Československé republice, Česko-Slovensku a Protektorátu Čechy a Morava 1918 – 1945. – Pardubice : Semtín, 2002. – 224 s.

KUKLOVSKÝ, R.: Šalianski Židia. – Šal'a : Oto Németh, 2002. – 275 s.

MARCINKO, J.: Slovenské rady, vyznamenania, čestné odznaky. / Fotogr. A. Jiroušek – Košice : Agentúra Sáša, 2002. – 111 s. : fotogr. – lit., res.

MIKUŠ, J. A.: Slovensko v dráme Európy. – Martin : Matica slovenská, 2002. – 398 s. : fotogr. – bibliogr., reg.

MUDR. Václav Fleischmann. Paměti lékaře. Čs. legie v Itálii 1910 – 1920. / Sest. M. Donovan-Fleischmannová – Praha : Votobia, 2002. – 452 s. : fotogr.

SOCHOR, L.: Přežij, pilote! – Praha : Aeromedia, 2002. – 193 s. : fotogr., obr. příl. /vojenské letecké katastrofy/

ZUPKO, Š. – ZUPKO, J.: Obnovená technika 1944 – 2001. Výroba v Slovenskej republike. – Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2002. – 135 s. : fotogr., obr., schémy. – lit., reg.

* * *

DURAJ, F.: Významné osobnosti vojenskej duchovnej služby na území Čiech, Moravy a Slovenska v rokoch 1918 – 1950. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 161-190.

HAVEL, P. – HODÍK, M.: Stravování jako součást zaopatření vojáků c. /a/ k. armády do roku 1918. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 4 (2002), s. 860-883 : fotogr., tabl.

- HOLEC, R.:** Osud jednej stredoeurópskej továrne. Vzostupy a pády bratislavskej Dynamitky. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 3, č. 2 (2003), s. 9-11 : fotogr.
- ROSIČKA, B.:** Létající laboratoře. Ohlédnutí do historie. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 9-12 (2002), s. 18-20, 64-66, 21-23, 32-33 : fotogr. /čs. letectvo/
- SEGEŠ, V.:** Vojenské dejiny máme dlhé a bohaté. – In: Euroreport. – Roč. 5, č. 10 (2002), s. 44-45 : fotogr.

PRÁCE PRESAHUJÚCE SLOVENSKÚ VOJENSKÚ PROBLEMATIKU

- BEZYMENSKIJ, L.:** Stalin und Hitler. Das Pokerspiel der Diktatoren. – Berlin : Aufbau-Verlag, 2002. – 488 s.
- CARR, C.:** Dějiny terorismu. Kořeny vojny od starověku po současnost. – Praha : Práh, 2002.
- COOKSLEY, P. G.:** Letecké války. – Praha : Aeromedia, 2002. – 298 s. : fotogr.
- CULL, B.:** Hurricanes over Tobruk. – Praha : Club Street, 2002.
- EHRHART, H. G.:** Die europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. Positionen, Perzeptionen, Probleme, Perspektiven. – Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 2002. – 320 s.
- FORTY, G.:** Pozemní války. – Praha : Aeromedia, 2002. – 319 s. : fotogr.
- FREIVOGEL, Z.:** Österreichisch-ungarische Hochseetorpedoboote und ihre Schicksale. – Wien, Graz : Neuer wissenschaftlicher Verl., 2002. – 101 s. : fotogr.
- GLANTZ, D. M.:** The Battle for Leningrad, 1941 – 1944 – Lawrence : KS-University Press of Kansas, 2002. – 660 s.
- GOSS, CH.:** Stíhači Luftwaffe v bitvě o Británii červenec – říjen 1940. – Praha : Svojtka & Co., 2002. – 156 s. : fotogr.
- GRAYSON, G. W.:** Čudní spolunočľažníci. NATO pochoduje na Východ / Z angl. prel. P. Lukáč – Bratislava : Kalligram pre MO SR, 2002. – 322 s. : tabl. – chronol., reg.
- GREEN, W. – SWANBOROUGH, G.:** Encyklopedie stíhacích letounů. – Praha : Svojtka & Co., 2002. – 608 s., 1700 fotogr. : náčr., ilustr.
- HAJNÝ, V. – PETŘÍČEK, A. V. – BŘÍNEK, M.:** Velká válka I. Rakousko-uherské a německé válečné letectvo. – Brno : Para Bellum, 2002. – 131 s. : fotogr., pril., nákr.
- HILBERG, R.:** Pachatelé, oběti, diváci. Židovská katastrofa 1933 – 1945. – Praha : Argo, 2002. – 298 s.
- HRBEK, J.:** Velká válka na moři. 4. díl. Rok 1917. – Praha : Libri, 2002. – 232 s. : fotogr., obr., mp., tabl.
- KEMP, P.:** Námořní války. – Praha : Aeromedia, 2002. – 315 s. : fotogr.
- KULAŠÍK, P.:** Slovník bezpečnostných vzťahov. – 2. dopl. a upr. vyd. – Bratislava : Smaragd, 2002. – 270 s. – lit., reg.
- KULICH, M.:** Terorizmus. Destabilizujúci fenomén súčasnosti a boj proti nemu : Terrorism. Destabilizing Phenomenon of the Present Era and the War Against it. – Bratislava : MO SR – IOB, 2002. – 192 s., pril.
- LENDVAI, P.:** Tisíc let maďarského národa. – Praha : Academia, 2002. – 457 s.
- LUGS, J.:** Ruční palné zbraně. I. díl, fotoreprint 1. vyd. – Praha : Svojtka & Co., 2002 – 404 s.
- MEINDL, K.:** Luftsiège der k. u. k. Luftfahrtruppe. Bd. 2. Russische Front 1914 – 1916. – Vienna : ÖFH Nachtichten Sonderheft, 2002. – 96 s.
- MILITARY Policy in Europe, 1870 – 1914.** International Seminar Sofia, Bulgaria 4 – 7 March 2002. – B. m. : Center of Military History, 2002. – CD ROM
- NACIONÁLNO-SOCIALISTICKÝ systém vlády.** Říšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko / Zost. M. Gletler – Bratislava : Academic Electronic Press, 2002. – 253 s.
- POVÁLEČNÁ justice a národné podoby antisemitismu.** Postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945 – 1948 a v některých zemích střední Evropy. (Sborník příspěvků.) / Ed. M. Borák – Praha, Opava : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Slezský ústav SZM, 2002. – 396 s.

- TOFFLER, A. – TOFFLEROVÁ, H.:** Válka a antiválka. – Praha : Dokořán, 2002. – 302 s. – lit.
- VOLOKITINA, T. V.:** Moskva i vostočnaja Jevropa. Stanovlenije političeskich režimov sovskego tipa 1949 – 1953. Očerki istorii. – Moskva : Rosspen, 2002. – 667 s.
- VYHNIS, J.:** Zahájil jsem leteckou válku. Paměti českého pilota ve službách RAF. – Praha : Agrofín, 2002. – 360 s.
- ZALOGA, S. J. – HOWARD, G.:** Poland 1939. The Birth of Blitzkrieg. – Oxford : Osprey Publishing, 2002. – 96 s.
- WANNER, J.:** Spojené státy a evropská válka 1939 – 1945. Díl II.: Amerika v boji. Díl III.: Zápas o Evropu. – Praha : Dokořán, 2002. – 215 s., 362 s.
- ZGÓRNIK, M.:** Europa am Abgrund – 1938. Dokumente und Schriften der Europäischen Akademie Otzenhausen. – Münster : LIT, 2002. – 374 s.

* * *

- BRZYBOHATÝ, M.:** Súčasný terorizmus. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 11, č. 2 (2002), s. 46-62.
- EDER, P. – HOFBAUER, B. G.:** Operation Enduring Freedom. – In: Österreichische Militärische Zeitschrift. – Roč. 40, č. 2-4 (2002), s. 178-185, 318-326, 461-466 : fotogr.
- FIDLER, J.:** Strategické rozvinovaní sovětských pozemních sil v červnu 1941. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 3 (2002), s. 638-661 : tabl.
- FREEDMAN, L.:** Třetí světová válka? – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 11, č. 2 (2002), s. 63-79.
- JAKL, T.:** Příspěvek k výzbroji bojové skupiny „Der Führer“ v pražském povstání. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 3 (2002), s. 685-696 : fotogr.
- KLUČINA, P.:** Mercenaries – A New Element in the Organisation of Feudal Armies in the 12th Centuries. In: Historie a vojenství. History and Warfare. Special Issue 2002 / Ed. M. Borovička – Praha : Historical Institute ACR, 2002. – S. 6-16.
- KRČ, M.:** Vojenství jako významný fenomén 21. století. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 11, č. 1 (2002), s. 35-46.
- LELLKOVÁ, Š.:** Vztahy Rakousko-Uherska a Velké Británie (1876 – 1880). – In: Moderní dějiny 10. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HÚ AV ČR, 2002. – S. 7-28.
- MILOTOVÁ, J.:** K historii Neurathova nařízení o židovském majetku. – In: Tereziánské studie a dokumenty. Praha : Academia – Institut Tereziánske iniciativy, 2002, s. 63-94.
- NASTOUPIL, J.:** Letecká operace v Afganistánu. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 11, č. 2 (2002), s. 141-144.
- NEITZEL, S.:** Des Forschens noch wert? Anmerkungen zur Operationsgeschichte der Waffen-SS. – In: Militärgeschichtliche Zeitschrift. – Roč. 61, č. 2 (2002), s. 403-429.
- PROKŠ, P.:** Politické představy spojeneckých velmocí o sférách vlivu a poválečném uspořádání Evropy (1939 – 1945). – In: Moderní dějiny 10. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HÚ AV ČR, 2002, s. 77-110.
- PROJEKT „německé“ Mitteleuropu ve válečných cílech Německa a Rakousko-Uherska (1914 – 1916).** – In: Slovanský přehled. – Roč. 88, č. 4 (2002), s. 473-498.
- RÁKÓCZY, R.:** Militaria Hungarica. Magyar katonai nyomtatványok. Válogatott bibliográfia II. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 115, č. 2 (2002), s. 463-530.
- ROTHKIRCHENOVÁ, L.:** Na okraj první autentické zprávy o začátku vyhlazování evropských Židů. – In: Tereziánské studie a dokumenty. Praha : Academia – Institut Tereziánske iniciativy, 2002, s. 316-319.
- TÖPPEL, R.:** Legendenbildung in der Geschichtsschreibung – Die Schlacht bei Kursk. – In: Militärgeschichtliche Zeitschrift. – Roč. 61, č. 2 (2002), s. 370-401.

* * *

- CILLUFFO, F. – RANKIN, D.:** Boj proti terorismu. – In: NATO review. – Zima 2001/2002, s. 12-15.
- CSABAI, G.:** A transzatlanti fegyverzetpolitika a 21. században. – In: Új Honvédségi Szemle. – Roč. 56, č. 9 (2002), s. 43-50.
- DEMETERIAN, J.:** Začiatok globalnej kampane proti terorizmu : Operácia Enduring Freedom. – In: Obrana. – Roč. 10, č. 10 (2002), s. 8-10 : fotogr.

- GRIER, P.:** Disorder in the court. – In: Air Force Magazine. – Roč. 84, č. 10 (2002), s. 36-39 : fotogr.
- GYÜRÖSI, M. – KMENT, R.:** Pilotný projekt krajín Višegrádu. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 3 (2002), s. 4-5 : fotogr.
- KLUBERT, T.:** Kaiserschlacht alebo krok od nemeckého víťazstva. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 2 (2002), s. 13-15 : fotogr. /západný front, r. 1918/
- KLUBERT, T.:** Vojna a mier v modernej dobe. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 4 (2002), s. 27-29 : obr.
- KMENT, R.:** Historický samit NATO v Prahe. – In: Armáda. – Roč. 10, č. 12 (2002), s. 4 : fotogr., tabl.
- MÍKA, O. J.:** Bioterrorizmus: reálna hrozba? – In: Mezinárodní politika. – Roč. 26, č. 9 (2002), s. 35-36.
- PRAŽSKÁ** deklarácia summitu NATO. – In: Mezinárodní politika. – Roč. 26, č. 12 (2002), s. 15-16.
- ROBERTS, A.:** Counter-terrorism. Armed Force and the Laws of War. – In: Survival. – Spring 2002.
- SEGEŠ, V.:** Vojna a mier v stredoveku. – In: História – Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 2, č. 4 (2002), s. 23-25 : obr.
- STAHEL, A.:** Afganistan 2001/2: ein moderner Krieg? – In: Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift. – Č. 3 (2002), s. 20-22.
- STOLÁR, M.:** MiG-29 v európskych vojenských letectvách. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 15-16 (2002), s. 46-50 : fotogr.
- STŘEDA, L.:** Současné hrozby biologických zbraní. – In: ATM – Armádní technický magazín. – Roč. 34, č. 8 (2002), s. 6-7 : fotogr., tabl.
- VOJENSKÉ** letectvo 2002. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 24 (2002), príl. s. 1-30 : fotogr.

ARCHÍVNICTVO A MÚZEJNÍCTVO

- KELENYEI, A.:** Orientačný katalóg zbierky vojenských fotografií Vojenského historického archívu Trnava. Informačná pomôcka. – Trnava : Vojenský historický archív, 2002. – 170 s.
- ONDRUŠ, M.:** Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava. Roky 1945 – 1950. Fond č. 02162. Inventár. – Trnava : Vojenský historický archív, 2002. – 163 s.

* * *

- DUBÁNEK, M.:** Zpřístupnění nových archivních fondů ve VÚA. – In: Historie a vojenství. – Roč. 51, č. 3 (2002), s. 736-743 : tabl.
- KELENYEI, A.:** Zbierka spomienkových prác vo VHA Trnava. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 1 (2002), s. 123-130 : tabl.
- SEDLÁK, J.:** Štefánikove nové krídla : Repliku lietadla rekonštruujú v Leteckých opravovniach v Trenčíne. – In: Bojovník. – Roč. 47, č. 14 (2002), s. 7 : fotogr.
- VALACH, J.:** Obraz doby protitureckých bojov a stavovských povstaní vo fondoch Štátneho oblastného archívu v Banskej Bystrici. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 141-148.
- VALACHOVIČ, P.:** Osobný fond Vladimíra Balla v zbierkach Historického múzea SNM v Bratislave. – In: Vojenská história. – Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 149-154.
- VIRÁG, L.:** Múzeum letectva v Košiciach. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 78, č. 22 (2002), s. 33 : fotogr.

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV

Acta Historica Neosoliensia – Ročenka Katedry histórie FHV UMB
Air Force Magazine
Armáda – Apológia – Mesačník Armády SR
ATM – Armádní technický magazín
Bibliographie internationale d'histoire militaire
Bojovník – dvojtýždenník antifašistov
Czech Armed Forces Today – Armáda České republiky dnes
Časopis Národního muzea – řada historická
Český časopis historický
Dějiny a současnost
Hadtörténelmi Közlemények
História – Revue o dejinách spoločnosti
História – maď.
Historica – Zborník Filozofickej fakulty UK
Historická revue
Historické štúdie – Ročenka Historického ústavu SAV
Historický časopis Historického ústavu SAV
Historický obzor
Historický zborník – Zborník Slovenského historického ústavu MS
Historie a vojenství – Časopis Historického ústavu Armády ČR
Letectví + kosmonautika
Medzinárodné otázky
Militärgeschichte – Zeitschrift für historische Bildung
Militärgeschichtliche Zeitschrift
Moderní dějiny – Sborník k dějinám 19. a 20. století
NATO Review
Obrana – Vojenský dvojtýždenník MO SR
Österreichische Militärische Zeitschrift
Pamiętki a muzea – Revue pre kultúrne dedičstvo
Politické vedy – Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy
Przegląd Historyczno-wojskowy
REVI – Dvuměsíčník o letadlech a letcích
Slezský sborník
Slovenská archeológia
Slovenská archivistika
Slovenská národná bibliografia – Knihy, Články, Séria B – S
Slovak Army Review
Soudobé dějiny
SAMO – Spoločnosť, armáda, osobnosť
Střední Evropa
Střelecký magazín
Studia Archeologica Slovaca Mediaevalia
Studia Historica Nitriensia – Zborník Katedry histórie a archeológie UKF
Studia Historica Tyrnaviensia – Spoločenskovedný zborník Katedry histórie FH TU
Századok – A magyar történelmi társulat folyóirata
Vojenská história – Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vojenské obzory – teoretický časopis MO SR
Vojenské rozhledy – teoretický časopis Armády ČR
Zahraničné slovaciká
Zborník Slovenského národného múzea

Zostavila B. Šed'ová

OBSAH VOJENSKEJ HISTÓRIE ZA ROK 2004

ŠTÚDIE

BAKA, I.: Vznik, organizácia a činnosť Hlinkovej mládeže v rokoch 1938 – 1940	3/2004/21
BYSTRICKÝ, J.: 1. pešia divízia po bojoch pri Kachovke, jej reorganizácia a odzbrojenie 1. technickej divízie.....	4/2004/66
CSÉFALVAY, F.: Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939.....	2/2004/39
ČEPELA, V.: Uhorská vojenská a štátna symbolika v rokoch 1387 – 1490.....	2/2004/3
FRIEDL, J.: Vzťahy medzi československou a poľskou armádou v zahraničí (ríjen 1939 – červen 1940).....	3/2004/41
HOZA, R.: Vojenská situácia v regióne Banskej Bystrice na prelome rokov 1848 – 1849 (december 1848 – február 1849).....	1/2004/3
HRONSKÝ, M.: Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 (piata záverečná časť).	1/2004/19
KLUBERT, T.: Ťaženie generála Thomasa J. Jacksona v údolí Shenandoah (marec – jún 1862).	2/2004/17
MASKALÍK, A.: Názory velenia vojenskej oblasti 4 na možnosti vojenskej ochrany a obrany štátnych hraníc Slovenska v r. 1945 – 1950.....	3/2004/57
MÍČIANIK, P.: Slovenská Rýchla skupina v začiatkovej fáze operácie Barbarossa.	4/2004/47
PEJS, O.: Slovenská armáda a sovietski váleční zajatci v lete 1941.....	4/2004/30
SORBY, K.: Suezská vojna 1956: Operácia Kadeš.....	1/2004/58
STEINHÜBEL, J.: Slovania v Avarskom kaganáte, slovanské kmeňové kniežatstvá a bitka pri Wogastisburgu	4/2004/3
ŠTEFÁNIK, M.: Úvodná fáza benátsko-uhorského sporu o územie Dalmácie do polovice 12. storočia	4/2004/13
ULIČNÝ, F.: Vpády Mongolov na Slovensko v roku 1241.....	3/2004/3
VONDRÁŠEK, V.: K problematike vydání predstaviteľů slovenského poválečného exilu ČSR ve druhé polovině čtyřicátých let.....	2/2004/59
ZETOCHA, M.: Stála vojenská posádka ako dôležitý činiteľ mestského prostredia v období prvej Československej republiky na príklade mesta Nitra	1/2004/45

DOKUMENTY A MATERIÁLY

ČAPLOVIČ, M.: Luftwaffenmuseum der Bundeswehr Berlin-Gatow.....	1/2004/110
DANGL, V.: K problematike stavu a perspektív vojenskej historiografie na Slovensku (malá bilancia po 12 rokoch).....	4/2004/88
HANZLÍK, F. – KONEČNÝ, K.: Opozděná svědectví generála Ferjenčika	1/2004/95
CHORVÁT, P.: Vojenská zrážka pri Jesenskom 5. októbra 1938.....	3/2004/79

CHORVÁT, P.: K problematike súčasného stavu slovenského vojenského slangu	4/2004/94
CHYTKA, S.: Hodnocení slovenské armády generálem Schlieperem v roce 1944 a stanovisko ministra národní obrany generále Čatloše	3/2004/91
JANČO, L.: Konceptia Civilnej ochrany na Slovensku v rokoch 1959 – 2002 (náčrt vývoja).....	2/2004/106
JANČO, L.: Ženíjné učilište čs. armády 1920 – 1972 (náčrt vývoja).....	3/2004/113
JANIGA, J.: Zriadenie a budovanie Vojenského obvodu Javorina.....	4/2004/101
JAVOR, M.: Vojenský živel v slobodomurárskom hnutí na území habsburskej monarchie	3/2004/74
MAŤUGOVÁ, S.: Vojsko v Dolnom Kubíne od začiatku 17. storočia do roku 1918.....	1/2004/85
PEJS, O.: Nákup koní v Chorvatsku pro slovenskou armádu v roce 1944.....	2/2004/87
RODÁK, J.: K niektorým otázkam pomoci československej armády obyvateľstvu východného Slovenska v rokoch 1945 – 1947	2/2004/96
RODÁK, J.: Z histórie vzniku múzea na Dukle a pomoc armády pri jej zveľaďovaní.....	1/2004/92
SEGEŠ, V.: Kurucká prísaha v slovenčine z roku 1705.....	4/2004/85
SLEPCOV, I.: Česká družina na východnom Slovensku.....	2/2004/78

RECENZIE

DUBČEK, A.: Od totality k demokracii. Prejavy, články a rozhovory, výber 1963 – 1992. (J. Chovanec).....	3/2004/124
KEISER, G.: Katyň: Státní zločin – státní tajemství. (M. Lacko)	4/2004/114
LACKO, M.: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. (I. Baka)	2/2004/125
RICHTER, K.: Přes krvavé řeky. Čs. východní odboj bez cenzury. (M. Lacko).....	2/2004/128
STANISLAV, J. – GAJDOŠ, M. – TÓTH, D (ed.): Zápisky generála Rudolfa Viesta (exil 1939 – 1944). (F. Cséfalvay).....	1/2004/117
ŠTEFANSKÝ, M. – PURDEK, I.: (ed.): Slovensko vo vojnách a konfliktoch v 20. storočí (zborník referátov z vedeckej konferencie v Bratislave 15. – 16. októbra 2002). (M. Lacko).....	1/2004/120
TÖNSMEYER, T.: Das Dritte Reich und die Slowakei. Politischer Alltag zwischen Kooperation und eingesinn. (Stephan Parak)	4/2004/118
VARINSKÝ, V.: Jozef Vicen a Biela légia. (M. Štefanský).....	2/2004/131

NÁZORY A POLEMIKA

CSÉFALVAY, F.: Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939. (L. Deák)	3/2004/128
---	------------

ANOTÁCIE, GLOSÝ

BUKEY, E.B.: Hitlerovo Rakousko. Jedna říše. Jeden národ. (I. Baka).....	1/2004/136
---	------------

CAMBEL, S.: Hospodárske pomery v Slovenskom národnom povstaní. (Z. Katreba).....	1/2004/135
CRACIUNOIU, C. – ROBA, J. L.: Romanian aeronautics in the Second World War 1941 – 1945. (Z. Katreba)	1/2004/133
DEJINY školských knižníc na Slovensku. (D. Šovčíková).....	1/2004/142
DOLEŽEL, L. – KROUPA, L.: Ženíjní vojsko – historie a současnost. (L. Jančo).....	2/2004/137
FREDERICKSON, G. M.: Rasismus – stručná historie. (B. Šed'ová).....	4/2004/123
GRYNER, P.: Ardeny 1944. (A. Maskalík)	4/2004/128
CHINNERY, Ph.D.: Korejské krutosti. Zapomenuté válečné zločiny v Koreji 1950 – 1953. (R. Hoza).....	1/2004/138
KAČOR, M.: Osudové okamžiky. (M. Čaplovič)	2/2004/143
KEEGAN, G.: Churchillovi generálové. (A. Maskalík).....	1/2004/131
KOVAŘÍK, J.: Napoleonova tažení I. – Vítězné roky. (A. Maskalík)	1/2004/127
KOVAŘÍK, J.: Napoleonova tažení II. Nejistá vítězství. (A. Maskalík)	3/2004/134
KOVAŘÍK, J.: Napoleonova tažení III. Proti všem (A. Maskalík)	4/2004/121
MINKEWITZOVÁ, D. a kol.: Paradesantní jednotky – „Meče armády hrot.“ Historie a současnost výsadkového vojska. (A. Maskalík)	3/2004/138
NOVOTNÝ, J.: Úředně zapomenutá válka. Historie francouzské přítomnosti v Indočíně. (R. Hoza).....	2/2004/139
PATTON, R. H.: Pattonovi. Životní příběh generála George Smithe Pattona a jeho rodiny. (B. Šed'ová).....	3/2004/139
PEJČOCH, I. – PEJS, O.: Obrněná technika 5. Střední Evropa 1919 – 1945 (I. část). (Z. Katreba).....	2/2004/135
ROLF, D.: Krvavá cesta do Tunisu. Zničení sil osy v severní Africe. (A. Maskalík)	1/2004/128
RUNCIMAN, St.: Pád Cařihradu. (V. Dangl).....	4/2004/120
SCHAUER, H.: Zelené barety – vojáci z temnot. (R. Hoza)	4/2004/130
STEER, F.: Arnhem. Operace „Market Garden“. Přistávací plochy a Oosterbeek. (R. Hoza).....	3/2004/136
STEHLÍK, E.: Lidice. Příběh české vsi. (M. Čaplovič).....	4/2004/125
ŠESTĚSÁTÉ výročí SNP na stránkách odbojářské tlače. (F. Kordík)	3/2004/142
THOMPSON, L.: Záchrana rukojmích. Přehled zbraní a taktik. (B. Šed'ová).....	2/2004/138
VÁGNER, P.: Smečka. Boj o moc v poststalinském vedení SSSR v širším kontextu. (B. Šed'ová).....	1/2004/140
VENCEL, P. – MISTRÍK, J.: História Vojenskej nemocnice v Bratislave. (L. Jančo).....	2/2004/134
VONDRÁŠEK, V. – CHRASIL, S. – MARKEL, M.: Dějiny vojenské Akademie v Brně 1951 – 2001. (L. Jančo)	2/2004/142
WILCZYNSKI, M.: Germanie in službie zachodniorzymskiej w w.n.e. (P. Valachovič)	3/2004/134

KRONIKA

BAKA, I.: Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky	4/2004/135
ČAPLOVIČ, M.: Návšteva Úradu pre vojenské historické výskumy v Postupime	1/2004/155
DANGL, V.: Za PhDr. Ľubomírom Liptákom, DrSc.	1/2004/147
KATREBA, Z.: 4. medzinárodná vedecká konferencia Pracovnej skupiny vojenskej histórie Partnerstva za mier	2/2004/147
ŠOVČÍKOVÁ, D.: Historické výročia Slovenskej národnej rady (1848 – 1918 – 1944 – 2003)	1/2004/148
ŠTAIGL, J.: Sovětizace armád střední a jihovýchodní Evropy po druhé světové válce	1/2004/152
ŠTEFANSKÝ, M.: Medzinárodná konferencia pred vstupom Slovenska do Európskej únie	2/2004/145
VALACHOVIČ, P.: Sympóziu Zbraň a zbroj v Bojniciach	4/2004/133

BIBLIOGRAFIA

ŠEĎOVÁ, B.: Vojenské dejiny Slovenska. Výberová bibliografia. X – 2002.	4/2004/139
--	------------

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Jan **STEINHÜBEL**, CSc., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

PhDr. Martin **ŠTEFÁNIK**, PhD., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

JUDr. Oldřich **PEJS**, Kafkova 53, Praha, Česká republika

Pavel **MIČIANIK**, MA, Ústav teórie a dejín vied Univerzity Mateja Bela, Kuzmányho 1,
974 01 Banská Bystrica

doc. PhDr. Jozef **BYSTRICKÝ**, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Vojtech **DANGL**, CSc., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Mgr. Peter **CHORVÁT**, Považanova 2, 841 01 Bratislava

Mgr. Juraj **JANIGA**, Fraňa Kráľa 28, 083 01 Sabinov

UPOZORNENIE REDAKCIE

Odvzdávanie rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne na disketách v textových editoroch Word 6.0, Word 97, prípadne T 602, v iných len na základe dohovoru. Poznámky je potrebné uvádzať až za text štúdie, nie pod čiarou. K diskete je potrebné priložiť jeden tlačný exemplár príspěvku. K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu a číslo účtu, telefonický kontakt, e-mailovú adresu.

Rozsah prác

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Poznámkový aparát a citovanie

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690, ktorá obsahuje aj Národnú prílohu, je potrebné pri citáciách rešpektovať aspoň jej základné zásady. Pre uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹VÁROŠ, M.: Posledný let generála Štefánika. Bratislava : International, 1994, s. 56.

²PEJSKAR, J., ed.: Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981.

B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.: Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 1, s. 9-10.

⁴DEIGHTON, L.: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. Prel. Z. Kárník. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵PEJSKAR, ref 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, D. a i. (a iní) alebo ŠPIRKO, D. et al. (et alii)
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha; Bratislava : Argo; Concordia, 1999
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.
- pri odkaze na archívny prameň uvádzať skratky: f. (nie fond)
 - šk. (ako škatuľa, nie krabica)
 - č. j. (s medzerou)
 - VÚA – VHA Praha, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
 - Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava.

☎ 02/48 207713

E-mail: stanovam@mod.gov.sk

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení příspěvku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

- STEINHÜBEL, Ján: Slovania v Avarskom kaganáte,
slovanské kmeňové kniežatstvá, Samova ríša a bitka pri Wogastisburgu.....3
- ŠTEFÁNIK, Martin: Úvodná fáza benátsko-uhorského sporu
o územie Dalmácie do polovice 12. storočia13
- PEJS, Oldřich: Slovenská armáda a sovietskí váleční zajatci v lete 1941.30
- MÍČIANIK, Pavol: Slovenská Rýchla skupina v začiatkovej fáze
operácie Barbarossa.....47
- BYSTRICKÝ, Jozef: 1. pešia divízia po bojoch pri Kachovke,
jej reorganizácia a odzbrojenie 1. technickej divízie66

Dokumenty a materiály

- SEGEŠ, Vladimír: Kurucká prisaha v slovenčine z roku 170585
- DANGL, Vojtech: K problematike stavu a perspektív
vojenskej historiografie na Slovensku (malá bilancia po 12 rokoch).....88
- CHORVÁT, Peter: K problematike súčasného stavu
slovenského vojenského slangu.....94
- JANIGA, Juraj: Zriadenie a budovanie Vojenského obvodu Javorina.....101

Recenzie

- KEISER, Gerd: Katyň: Státní zločin – státní tajemství. (Martin Lacko)114
- TÖNSMEYER, Tatiana: Das Dritte Reich und die Slowakei.
Politischer Alltag zwischen Kooperation und eingesinn.(Stephan Parak).....118

Anotácie, glosy120

Kronika.....133

Bibliografia.....139

INHALT

Studien

STEINHÜBEL, Ján: Die Slawen im Awarenreich, slawische Stammfürstentümer, das Reich des fränkischen Kaufmannes Samo und die Schlacht bei Wogastis-Burg 3

ŠTEFÁNIK, Martin: Die Eingangsphase des venezian-ungarischen Streites um das Gebiet von Dalmatien bis zur Hälfte des 12. Jahrhunderts..... 13

PEJS, Oldřich: Die slowakische Armee und die sowjetischen Kriegsgefangenen im Sommer 1941 30

MIČIANIK, Pavel: Die slowakische schnelle Truppe in der Anfangsphase der Operation Barbarossa 47

BYSTRICKÝ, Jozef: Die 1. Infanteriedivision nach den Kämpfen bei Kachovka, ihre Reorganisation und die Entwaffnung der 1. technischen Division 66

Dokumente a Materialen

SEGEŠ, Vladimír: Slowakische Kruzen – Eid im Jahre 1705 85

DANGL, Vojtech: Zur Problematik des Standes und der Perspektiven der militärischen Historiographie in der Slowakei (kleine Bilanz nach 12 Jahren) 88

CHORVÁT, Peter: Zur Problematik des gegenwertigen Standes des slowakischen militärischen Slanges 94

JANIGA, Juraj: Ordnung und Aufbau des Militärbereiches Javorina 101

Rezensionen 114

Anotationen, Glossen 120

Chronik 133

Bibliographie 139

CONTENTS

Studies

STEINHÜBEL, Ján: Slavonians in Avar Kaganate, Slavonian Tribe Principalities, Empire of Samo and Battle at Wogastisburg	3
ŠTEFÁNIK, Martin: The Introductory Phase of Venice-Hungarian Contention concerning the Dalmatian Territory till the Half of 12 Century.....	13
PEJS, Oldřich: The Slovak Army and Soviet War Prisoners in Summer 1941	30
MÍČIANIK, Pavol: Slovak Rapid Group in Initial Phase of Barbarossa operation.....	47
BYSTRICKÝ, Jozef: The First Infantry Division after Fights at Kachovka, its Reorganisation and Disarmament of the First Technical Division.....	66

Documents and Materials

SEGEŠ, Vladimír: The Old Military Oath in the Slovak Language from 1705.....	85
DANGL, Vojtech: On the Issue of the Status and Perspectives of the Military Historiography in Slovakia (small Balance after 12 Years).....	88
CHORVÁT, Peter: On the Issue of the Present State of the Slovak Military Slang	94
JANIGA, Juraj.: Establishment and Construction of the Military Perimeter of Javorina.....	101

Reviews	114
---------------	-----

Annotations, Glosses.....	120
---------------------------	-----

Chronicle	133
-----------------	-----

Bibliography.....	139
-------------------	-----

VOJENSKÁ HISTÓRIA 4/2004

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vydáva Ministerstvo obrany SR – Vojenský historický ústav

Na obálke: Delostrelec na rytine od Arnolda van Westerhouta

Redaktorka Mgr. Mária Stanová
Grafická úprava Alena Madajová

Redakčná rada: doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.,
PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc.,
PhDr. Vojtech Dangel, CSc. (podpredseda),
PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Marián Hronský, DrSc.,
PhDr. Vladimír Segeš, PhD., PhDr. Jan Štaigl, CSc., Dr. Peter Turza,
doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., doc. PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Schválené do tlače dňa: 7. decembra 2004

Registračné číslo 1713/97

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPZ HS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

ISSN 1335-3314
